

UNIVERZITET CRNE GORE

FILOZOFSKI FAKULTET

TAMARA MRDOVIĆ

**SARADNJA PORODICE I ŠKOLE KAO FAKTOR PREVENCIJE
NEUSPJEHA UČENIKA U DRUGOM CIKLUSU**

MASTER RAD

Nikšić, 2022.

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET

**SARADNJA PORODICE I ŠKOLE KAO FAKTOR PREVENCIJE
NEUSPJEHA UČENIKA U DRUGOM CIKLUSU**

MASTER RAD

Predmet: Porodična i školska pedagogija

Mentor: Prof. dr Tatjana Novović

Kandidat: Tamara Mrdović

St. program: Obrazovanje učitelja

Br. Indeksa: 772/17

Nikšić, oktobar, 2022.

PODACI I INFORMACIJE O MAGISTRANDU

Ime i prezime: Tamara Mrdović

Datum i mjesto rođenja: 4. decembar 1998. godine u Beranama

Naziv završenog osnovnog studijskog programa: Studijski program za obrazovanje učitelja (Filozofski fakultet, Univerzitet Crne Gore)

Godina diplomiranja:

INFORMACIJE O MASTER RADU

Naziv postdiplomskog studija:

Naslov rada: Saradnja porodice i škole kao faktor prevencije neuspjeha učenika u drugom ciklusu

Fakultet na kojem je rad odbranjen: Filozofski fakultet u Nikšiću

UDK, OCJENA I ODBRANA MASTER RADA

Datum prijave master rada:

Datum sjednice Vijeća univerzitetske jedinice na kojoj je prihvaćena tema: 28.jun 2022. godine, pod brojem 01/3-915/1

Mentor/ka: Prof. dr Tatjana Novović

Komisija za ocjenu rada: Prof. dr Tatjana Novović, prof. dr Dijana Vučković, prof. dr Veselin Mićanović

Komisija za odbranu rada: Prof. dr Tatjana Novović, prof. dr Dijana Vučković, prof. dr Veselin Mićanović

Lektor:

Datum odbrane:

SAŽETAK

U radu se analizira saradnički odnos porodice i škole, odnosno njihov uticaj na uspjeh učenika četvrtog, petog i šestog razreda. Svrha rada je da doprinese proučavanju ove složene teme kroz povezivanje dosadašnjih teorijskih dostignuća i analizu empirijskih podataka. Istraživanje je organizovano sa ciljem utvrđivanja stavova roditelja i nastavnika prema ostvarivanju njihove saradnje u sprečavanju neuspjeha učenika u drugom ciklusu. Neophodno je ispitati efekte porodične i školske saradnje kako bi se spriječio neuspjeh učenika, kao i šta su prema mišljenju nastavnika i roditelja prepreke uspješnoj saradnji porodice i škole u oblasti prevencije neuspjeha učenika.

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 65 učitelja i nastavnika koji izvode vaspitno-obrazovni rad u crnogorskim osnovnim školama, u centralnoj, južnoj i sjevernoj regiji i 66 roditelja učenika četvrtog, petog i šestog razreda. U istraživanju su primijenjeni anketni upitnik za roditelje i nastavnike.

Rezultati dobijeni istraživanjem pokazuju da roditelji, učitelji i nastavnici imaju pozitivne stavove prema dosadašnjoj saradnji, ali da ta saradnja naravno može biti i bolja.

Ključne riječi: saradnja/porodica/škola/prevencija/školski neuspjeh

ABSTRACT

The paper analyzes the relationship between family and school, that is their influence on the success of fourth, fifth and sixth grade students. The purpose of the paper is to contribute to the study of this complex topic through the connection of previous theoretical achievements and the analysis of empirical data. The research was organized with the aim of determining the attitudes of parents and teachers towards achieving their cooperation in preventing student failure in the second cycle. It is necessary to examine the effects of family and school cooperation in order to prevent student failure, as well as what, according to teachers and parents, are obstacles to successful family and school cooperation in the area of student failure prevention.

The research was conducted on a sample of 65 teachers who perform educational work in Montenegrin primary schools, in the central, southern and northern regions, and 66 parents of students in the fourth, fifth and sixth grades. A survey questionnaire for parents and teachers was used in the research.

The results obtained through the research show that parents, teachers and teachers have positive attitudes towards the cooperation so far, but that this cooperation can of course be better.

Key words: cooperation/family/school/prevention/school failure

SADRŽAJ

UVOD	5
I TEORIJSKI DIO.....	7
1. POJAM I DEFINISANJE ŠKOLSKOG NEUSPJEHA U OSNOVNOJ ŠKOLI.....	7
1.1. Faktori i uzroci školskog neuspjeha	8
1.2. Identifikacija neuspješnih učenika.....	10
1.3. Uticaj porodice na školski uspjeh učenika	11
2. SARADNJA PORODICE I ŠKOLE	12
2.1. Modeli i oblici saradnje porodice i škole.....	15
2.2. Problemi i prepreke u ostvarivanju saradničkih odnosa porodice i škole	17
3. SARADNJA PORODICE I ŠKOLE U PREVAZILAŽENJU ŠKOLSKOG NEUSPJEHA	20
3.1. Uslovi za uspješnu saradnju porodice i škole kao faktor prevencije neuspjeha učenika	22
3.2. Značaj saradnje porodice i škole kao faktor prevencije neuspjeha učenika	24
3.3. Uloga stručnih saradnika u prevazilaženju školskog neuspjeha.....	26
3.4. Pregled dosadašnjih istraživanja.....	27
II METODOLOŠKI DIO	30
1.1. Problem i predmet istraživanja	30
1.2. Cilj i zadaci istraživanja	31
1.3. Istraživačke hipoteze	31
1.4. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja	32
1.5. Uzorak ispitanika.....	33
2. ANALIZA I INTERPRETACIJA DOBIJENIH REZULTATA	34
2.1. Rezultati dobijeni anketiranjem učitelja i nastavnika.....	34
2.2. Rezultati dobijeni anketiranjem roditelja	43
2.3. Upoređivanje rezultata istraživanja nastavnika i roditelja	53
ZAKLJUČAK	63
LITERATURA.....	65

Prilog 1	70
Prilog 2	74

UVOD

U vaspitno-obrazovnom procesu, porodica i škola se izdvajaju kao najznačajniji faktori vaspitanja i obrazovanja koji na različite načine djeluju na razvoj djeteta. Školska praksa pokazuje da oni ne predstavljaju dva odvojena faktora obrazovanja, već se naglašava njihova povezanost i saradnja. Uglavnom, saradnja između porodice i škole počinje sa polaskom djeteta u školu i kontinuirano se odvija tokom školovanja. Predstavlja jedno važno polje zajedničkog djelovanja, pa je treba razvijati u smjeru zajedničke odgovornosti, a nikako u smjeru odnosa rivala (Muković & Agović, 2019).

Tokom istorijskog razvoja odnos saradnje se mijenjao, samim tim mijenjali su se i oblici i sadržaji saradnje između porodice i škole. Kako bi saradnja bila uspješna i odvijala se na kvalitetan način, važno je obezbijediti adekvatne uslove, pa se naglašava neophodnost konstantne komunikacije između roditelja i nastavnika (Veljković, 2021). U vezi sa tim, najidealniji put uspostavljanja kontinuiteta rada između porodice i vaspitno-obrazovnih ustanova predstavlja pozitivna komunikacija (Milić, 2012).

U školskoj praksi čitavog svijeta, neuspjeh učenika predstavlja zabrinjavajuću pojavu i veliki problem (Zloković, 1998), pa ga je neophodno proučavati sa više aspekata, interdisciplinarno i multidisciplinarno, kako bi ovaj fenomen bio sagledan sveobuhvatno (Maksimović & Osmanović, 2020). Sve je veći broj učenika sa lošim uspjehom, kojima je potrebna pomoć i podrška nastavnika i roditelja. Neuspjeh ne predstavlja samo odgovornost neuspješnih učenika, već može biti odraz neadekvatnog nastavnog plana i programa, udžbenika, kao i evaluacije učenikovih postignuća (Osmanović & Simonović, 2019).

Školski neuspjeh je veoma širok pojam i teško se može definisati zbog velikog broja uzročno-posljedičnih veza (Šaranović-Božanović, 1984). Neusvajanje gradiva i nepostizanje zadovoljavajućih rezultata u školi uslovljeno je preopširnim nastavnim programom, obimom i težinom nastavnih sadržaja, metodama prezentovanja sadržaja.

Jedan od mogućih faktora prevencije neuspjeha učenika predstavlja kontinuirana saradnja porodice i škole. Možemo reći da bez uspješne saradnje porodice i škole nema pravilog ostvarivanja vaspitno-obrazovnih ciljeva. Istraživanja upućuju na važnost roditelja i učitelja, odnosno naglašavaju potrebu za njihovom tijesnom povezanošću i zajedničkim djelovanjem s ciljem unapređivanja učenikovih postignuća (Ljubetić, 2014). Roditelji su osobe koje najbolje poznaju svoju djecu i imaju najveći uticaj na njihovo ponašanje i učenje. Samim tim, njihova pomoć je od velike važnosti nastavnicima i može olakšati njihov rad u školi. Zbog toga je

neophodno uključiti porodicu u rad škole i omogućiti im da iskažu njihove potrebe i interese kroz dogovor oko zajedničkih obaveza i odgovornosti (Pavlović-Breneselović, 2012).

Pitanje načina povezivanja porodice i škole predstavlja aktuelnu pedagošku tematiku koja je u žiži interesovanja istraživača sa ciljem da se ukaže na značaj partnerstva porodice i škole, kao potrebu da se roditelji uključe u rad škole (Zuković, 2013). Efikasnost škole zavisi od uspješnosti uključivanja roditelja i ostalih subjekata u obrazovni proces. Budući da je saradnja sa porodicom nezaobilazna aktivnost svakog nastavnika, oni su i odgovorni za uspostavljanje i održavanje saradnje, kao i raznovrsnost načina i oblika saradnje (Mandić, 1980). Učitelj i nastavnik su važne ličnosti za vaspitanje i obrazovanje učenika, pa ih većina autora koji se bave izučavanjem obrazovno – vaspitnog procesa, smatraju drugim roditeljima (Sakač, 2008), budući da na razvoj djece utiču mnogim postupcima i što djeca u njima vide uzore i podršku bilo da postižu dobre rezultate, ili pak one lošije.

Saradnja porodice i škole je važan faktor dobrog uspjeha učenika (Muković & Agović, 2019), pa smatramo da može preventivno uticati na problem neuspjeha učenika, a prevencija školskog neuspjeha odnosi se na aktivnosti koje imaju za cilj sprečavanje javljanja školskog neuspjeha učenika (Skopljak & Kovačević, 2020).

I TEORIJSKI DIO

1. POJAM I DEFINISANJE ŠKOLSKOG NEUSPJEHA U OSNOVNOJ ŠKOLI

Neuspjeh u školi je pojava sa kojom se susrećemo svakodnevno. Nema učenika koji nije dobio lošu ocjenu barem nekad ili ocjenu koja je ispod njegovih očekivanja. Razlozi pojave školskog neuspjeha su različiti, tako da uvažavajući princip individualnosti treba pristupiti u otklanjanju uzroka koji dovode do školskog neuspjeha kod djece.

Školski neuspjeh posljedica je narušavanja međusobnih odnosa između nastavnika, učenika i zahtjeva društva, pa iz tog razloga je uvijek potrebno iznova njegovo proučavanje sa psihološkog, sociološkog, psihološkog i drugih aspekata (Maksimović i Osmanović, 2020). Ocjena je odraz usvojenosti znanja učenika, utiče na položaj učenika u društvu svojih vršnjaka, kao i na zadovoljstvo roditelja uspjehom svoje djece.

Često se pojam neuspjeha kod učenika pogrešno tumači i zanemaruju posljedice koje ostavlja na same učenike. Iz tog razloga, školskom neuspjehu se ne pristupa na adekvatan način i ne preduzimaju prave mjere kako bi se isti otklonio. Ne doživljavaju svi isto loše ocjene, što je odraz individualnog karaktera ličnosti.

Neuspjeh učenika zasnovan je na nedostacima psihološkog testiranja, odnosno na greškama određivanja uspjeha, odnosno neuspjeha (Altaras, 2006), koji zahtijeva ozbiljno proučavanje i rješavanje. Vrlo je važno razgraničiti shvatanje pojma uspjeh kao generalno poželjne društvene vrijednost, i neuspjeha, kao njegove sušte suprotnosti, a samim tim i školskog neuspjeha, njegove komponente (Maksimović & Osmanović, 2020).

Mnogi autori bave se proučavanjem školskog neuspjeha, pa se u literaturi susrećemo sa različitim određenjima pojma „neuspjeh“ (Milošević & Malinić, 2007). Školski neuspjeh najčešće se definiše kao: nesklad između postignuća učenika i intelektualnih sposobnosti, rezultat djelovanja različitih neintelektualnih faktora (nezainteresovanost za nastavni predmet, odsustvo koncentracije i volje) i kao etiketa koju drugi pripisuju učenicima (Gutvajn, 2009). Neuspjeh učenika se uglavnom opisuje kao neispunjavanje postavljenih vaspitno – obrazovnih ciljeva (Gutvajn & Ševkušić, 2013). Međutim, treba uzeti u obzir da loše školsko postignuće ne znači istovremeno i nedostatak intelektualnih sposobnosti učenika, već da je posljedica neadekvatne podrške okoline (Tomčić, 2019). Prema Šaranović i Božanović (1984) neuspjeh učenika se definiše kao posljedica jednog ili više uzroka i treba ih istražiti, ali imajući u vidu jedan složeni

sistem različitih uzajamnih uticaja ličnosti učenika i karakteristika uslova u kojima se ona razvija. Zbog same složenosti pojma neuspjeh, nužno je ispitati sve faktore koji utiču na njegovu pojavu.

Opterećenost neuspjehom učenicima stvara nesigurnost i strah, a neprekidni ili često doživljeni neuspjeh umanjuje zainteresovanost prema daljem radu (Malinić, 2007). Osim raznih nepoželjnih osjećaja, školski neuspjeh je destruktivan za učenike, jer gube motivaciju za dalji rad i prestaju težiti ka postavljenim ciljevima (Zloković, 1998). Loša ocjena i školski neuspjeh loše se doživljavaju. Školski neuspjeh izaziva gubljenje samopouzdanja u svoje sposobnosti, a sve to ima za posljedicu povlačenje učenika u sebe (Bilić, 2001). Međutim, školski neuspjeh predstavlja subjektivnu veličinu, ne samo objektivnu, jer je praćen emocionalnim doživljajem učenika (Malinić, 2007). Na doživljavanje neuspjeha bitan uticaj ima način na koji porodica i okolina ocjenjuju postignuće kod učenika, a ne samo kako učenik lično doživljava svoj uspjeh ili neuspjeh.

1.1. Faktori i uzroci školskog neuspjeha

Shvatanje pojma neuspjeha se mijenjalo u zavisnosti od društveno-istorijskih tokova, ali su se mijenjali i kriterijumi za njegovo definisanje (Maksimović & Osmanović, 2020). Svjesni činjenice kako, nažalost, ne možemo eliminisati sve oblike školskog neuspjeha (Zloković, 1998), smatramo da je saradnja između porodice i škole značajna za poboljšanje školskog uspjeha učenika.

Faktori školskog neuspjeha učenika su brojni i svrstavaju se u tri grupe: lični resursi učenika (kognitivne sposobnosti, procjena samoefikasnosti, očekivanja), porodica i vršnjaci (porodični odnosi, očekivanja roditelja i vršnjaka, vršnjački odnosi) i škola (obučenos nastavnika za vaspitno-obrazovni rad, odnosi između nastavnika i učenika, način ocjenjivanja učenika) (Gutvajn, 2009). Školski faktori obuhvataju: materijalno-tehničke i kadrovske uslove rada u školi, osobine ličnosti nastavnika, sistem vrednovanja i praćenja razvoja i postignuća učenika u učenju (Radulović & Popović, 2011). Sličnu klasifikaciju faktora neuspjeha učenika dao je Šaranović-Božanović (1894) koji smatra da uzroke neuspjeha treba istražiti u okviru sledećih kategorija:

- društveno-ekonomski odnosi
- porodica
- subjektivni faktori učenika (sposobnosti i osobine ličnosti)
- vaspitno-obrazovni uticaji u okviru škole.

Veoma je važno utvrditi faktore koji dovode do školskog neuspjeha kod učenika, kao i pronaći načine njegovog otklanjanja. Otkrivanje uzroka neuspjeha je prvi korak u prevazilaženju školskog neuspjeha. Dosadašnja istraživanja su pokazala da škola organizacijom nastavnih aktivnosti djeluje na školski uspjeh učenika (Bedeniković, 2009). Prvi uticaj škole na uspjeh učenika je kao vaspitno-obrazovna institucija svojom organizacijom rada, kao i kvalitetom rada učitelja i stručnih saradnika, individualizacijom nastavnog procesa, kao i svojim materijalnim sredstvima, dok je drugi uticaj putem socijalnih odnosa koje učenici u školi ostvaruju sa učiteljima i svojim vršnjacima (Bilić, 2001).

Razlozi za neuspjeh se takođe mogu naći i u faktorima vezanim za školu: atmosfera u školi i učionici, nezastupljenost stručnih službi u školi, preopširni programi, kao i nastavnikov stil poučavanja (Zrlić, 2005). Nastavnici imaju pravo da rade svoj posao i da im radno mjesto pričinjava zadovoljstvo, ali u odnosu na roditelje koji su u prilici da slobodno biraju roditeljski stil, sloboda nastavnika je ograničena (Gordon, 1998). Nije neophodno da se nastavnici moraju pridržavati istog šablona poučavanja učenika, već da ga prilagode individualnosti učenika. Smatramo da to može biti od pomoći u sprečavanju školskog neuspjeha, jer je svako dijete individua za sebe i nema iste mogućnosti da bude uspješan u učenju.

Uzrok za neuspjeh u školi može predstavljati strah od škole koji imaju i doživljavaju u početnim razredima osnovne škole, koji može da se prenese i na starije razrede. Prelazak sa razredne na predmetnu nastavu je velika poteškoća i stres za djecu, jer se susreću sa mnogo različitih nastavnika, koji su svi različiti i imaju posebne zahtjeve i očekivanja od djece. Takođe, broj učenika u odjeljenju može uticati na uspjeh. Ukoliko je broj učenika manji, nastavnik će sigurno imati više vremena da se posveti učenicima i uspjeh će biti bolji.

Pored navedenih školskih faktora, porodica je izuzetno značajan faktor školskog neuspjeha.

1.2. Identifikacija neuspješnih učenika

Neuspješni učenici su učenici koji ne savladaju gradivo propisano nastavnim planom i programom za određeno vrijeme. Za njih je karakteristično: nedovoljno razvijena sposobnost za učenje, loše inkorporirana ličnost (osobe su emocionalno nestabilne, nezrele i depresivne, izbjegavaju obaveze, nemaju kontrolu nad svojim postupcima), odsustvo motivacije za postignućem i anksioznost (Šaranović-Božanović, 1984). Neuspjeh učenika možemo tumačiti kao nemogućnost ispunjavanja minimalnih zahtjeva u savladavanju nastavnih sadržaja propisanih nastavnim planom i programom.

Neuspješni učenici su često hiperaktivni i ometaju nastavu, nezainteresovani su za ono što se prezentuje na časovima, ali među neuspješnim učenicima ima i mirnih i ćutljivih učenika, koji mogu biti predmet ismijavanja drugim učenicima. Ukoliko se na vrijeme ne otkrije školski neuspjeh i ne pomogne učenicima, može izazvati velike posljedice. Neprihvatanje i etiketiranje u društvu ima loš uticaj na učenike. Zbog toga je bitna rana identifikacija neuspješnih učenika, kao i pružanje pomoći i podrške istim da na najbolji način prevaziđu neuspjeh. Rana identifikacija uzroka neuspješnih učenika je glavna etapa u prevazilaženju školskog neuspjeha.

Za neuspješne učenike može se reći da nisu homogena grupa, ako se uzme u obzir da razlozi njihove neuspješnosti nisu na isti način povezani, što ukazuje na potrebu preciznijeg sagledavanja suštine neuspjeha kod učenika i u skladu s tim izbor odgovarajućih strategija pomoći (Malinić, 2007). Sa svakim učenikom treba imati različite metode pri otklanjanju školskog neuspjeha, jer se uzrok neuspjeha u školi razlikuje od učenika do učenika i svi učenici ne napreduju istim tempom.

Prevenција školskog neuspjeha je složena i ne možemo očekivati da će se brzo riješiti taj problem. Bitan je kontinuiran rad roditelja, nastavnika i stručnih saradnika na sprečavanju školskog neuspjeha kroz različite aktivnosti.

1.3. Uticaj porodice na školski uspjeh učenika

Porodica predstavlja prvo životno i socijalno okruženje u kome dijete stiče prva iskustva i navike koji čine osnovu cjelokupnog razvoja osobe (Dedaj, 2020). Polaskom djeteta u školu, mijenja se njegov način života i njegovo okruženje i većini djece teško pada odvajanje od roditelja. Pred djecom je zadatak prilagođavanja na novu sredinu, navike i na tom putu porodica ima najveću ulogu. Samim tim, porodica je prvi vaspitač djeteta i njen uticaj na vaspitanje i obrazovanje djece se nastavlja kroz školovanje.

Intezivnija istraživanja porodične sredine i uspjeha u školskom učenju započela su osamdesetih godina XX vijeka (Radulović & Popović, 2011). Iako škola nesumnjivo utiče na sve razvojne segmente djece, roditelji ipak imaju veći uticaj (Vlahović, 2017). Imajući u vidu njihov uticaj na vaspitanje i obrazovanje djece, veoma je važno da i jedni i drugi podstiču saradnju.

Pregledom literature može se uočiti da se participacija roditelja u školskom učenju prepoznaje kao jedan od faktora školskog postignuća (Tomčić & Kosanović, 2020). Razlikujemo tri vrste roditeljske uključenosti u život škole: neposredan rad na školskim zadacima koji podrazumijeva pomaganje djetetu da riješi školske zadatke, posredan rad s djetetom koji podrazumijeva stvaranje prilika za učenje u izvanškolskim i izvannastavnim aktivnostima i saradnja sa školom koja se odnosi na održavanje saradnje sa nastavnikom ili školom (Bedeniković, 2009). Participacija roditelja u rad škole prvenstveno ima pozitivan efekat kod učenika, odnosno na njihove rezultate učenja, rezultate na testovima znanja, kao i na ocjene (Tomčić & Kosanović, 2020).

Brz način života i mnoštvo problema doprinose zanemarivanju djece, tako da podsjećanje na postignuća i probleme sa kojima se učenik susreće može doprinijeti boljem uspjehu i bržem savladavanju gradiva kao i problema koje učenik treba da prevaziđe. Mnogi autori navode kao jedan od važnih uzroka slabljenja vaspitne funkcije porodice premalo vremena koje djeca provode sa roditeljima (Stanojlović, 1996). Roditelji su sve više zauzeti poslovnim obavezama i nemaju vremena da budu uključeni u rad škole, pa vaspitanje i obrazovanje prepuštaju učiteljima i od njih previše očekuju. Roditelji su mišljenja da je kod učenika uspjeh zagarantovan, ako je dijete zdravo i intelektualno razvijeno, pa za neuspjeh često okrivljuju nastavnike i zanemaruju sve uzroke koji potiču od porodice i koji mogu negativno uticati na uspjeh učenika (Luketić, 2018).

Roditelji smatraju da su njihova očekivanja veoma značajan faktor školskog postignuća i zato je važno ukazati roditeljima da njihova očekivanja budu u skladu sa djetetovim sposobnostima, interesovanjima i potrebama, jer roditelji koji imaju visoka očekivanja postavljaju veće standarde svojoj djeci (Slijepčević, Zuković & Kopunović, 2017). Sa druge strane, nalaze se

roditelji sa preniskim očekivanjima, pa je važno da roditelji budu svjesni mogućnosti svoje djece i u skladu sa njima podstiču njihov razvoj i postignuća (Tomčić, 2019). Zbog toga je važno da roditelji budu svjesni koliko njihova očekivanja mogu da utiču na djecu.

Na formiranje i razvoj ličnosti utiču vaspitni stilovi roditelja i njihovo ponašanje tokom odrastanja djeteta (Pelemiš, 2018). Ispostavilo se da autoritarni vaspitni stil ima za posljedicu školsku fobiju i teškoće u socijalnim interakcijama s vršnjacima, koje mogu biti razlog slabijeg školskog postignuća, dok demokratski stil vaspitanja pozitivno utiče na školski uspjeh kod učenika (Zrlić, 2005). Neminovno je da roditelji i njihov način vaspitavanja utiče na uspjeh učenika. Važan uticaj na uspjeh učenika imaju interpersonalni odnosi u porodici, struktura porodice, nivo obrazovanja roditelja, kao i socioekonomski status porodice. Podrška koju djeca dobijaju od roditelja, kao i pozitivna dešavanja u porodici utiču na sigurnost, na smanjen broj konflikata, tople emocionalne odnose (Dedaj, 2020), što pozitivno utiče na uspjehe djece u školi. Ako razmotrimo sve navedene činioce, možemo zaključiti da porodica značajno utiče na uspjeh učenika i da se bez kontinuirane saradnje između roditelja i učitelja ne mogu otkriti.

2. SARADNJA PORODICE I ŠKOLE

Saradnji porodice i škole nije se pridavalo na značaju u ranijem periodu, već se na njih gledalo kao na dva odvojena svijeta sa različitim zadacima i ulogama, pa se o pomenutoj saradnji najviše govori kada školovanje postaje obavezno (Veljković, 2021). Saradnja porodice i škole predstavlja vid saradnje škole i društva, koja može biti bolje organizovana (Vlahović, 2017). Ističe se potreba otvorenosti škole prema roditeljima, jačanja saradnje škole i porodice i zauzimanje aktivnije uloge roditelja u vaspitanju i obrazovanju djece izvan porodice (Maleš, 1995).

Saradnja između porodice i škole treba da bude planska i organizovana, sa jasnim ciljem, a to je razvoj jedne zdrave ličnosti, njena socijalizacija i afirmacija u društvu. Roditelji i nastavnici su tu da se potrudu da dijete zavoli školu, da se kulturno ponaša, sa zadovoljstvom obavlja školske aktivnosti, kao i da nauči da se suprostavi negativnim stavovima koji osporavaju njegov razvoj i obrazovanje. Godišnjim planom i programom rada škole treba obezbijediti saradnju sa porodicom, a najbolji način za to je da svaka škola planira oblike saradnje sa roditeljima prema svojim

mogućnostima, raspoloživom vremenu koje ima nastavnik, nivou obrazovanja roditelja i vaspitno-obrazovnim problemima kod učenika (Ilić, Nikolić & Jovanović, 2006).

Pedagoška teorija i školska praksa podjednako naglašavaju važnost pomenute saradnje (Ninković, 2017). Način na koji će se ostvariti saradnja između porodice i škole zavisi od načina na koji učitelji i nastavnici u školi izvršavaju svoje uloge (Dusi, 2013).

Mnogi roditelji žele učestvovati u razrednim i školskim aktivnostima (Jurčić, 2009), a nastavnici im na tom putu trebaju pružiti pomoć i podršku. Usljed uključenosti u školske aktivnosti, roditelji će moći da se sami uvjere kakva je uloga nastavnika u vaspitno-obrazovnom procesu, koje su sve njihove obaveze i zadaci, zajedno će dijeliti odgovornost sa nastavnicima za postignuća učenika i pridavaće veći značaj naporima nastavnika i stručnih saradnika koji ulažu u rad sa učenicima. Sarađujući sa nastavnicima, roditelji postaju aktivniji i osposobljeni da pomognu u radu škole.

Složeno pitanje odnosa porodice i škole posmatra se sa aspekta razvijanja partnerske saradnje i uključivanja roditelja u rad škole (Ninković, 2017). Prenošnje dijela nastavničke uloge na roditelje ukazuje na manjkavost obrazovnog sistema (veliki broj učenika u odjeljenju), nekih nepovoljnih uslova za rad u školi (misli se na nedostatak nastavnih sredstava, opreme) i neefikasne organizacije rada na časovima (neracionalno korišćenje vremena na času, zanemarivanje individualnosti kod učenika) (Havelka, 1996). Roditeljima treba omogućiti da učestvuju u donošenju odluka vezanih za rad u školi. Škola upoznaje roditelje sa vaspitno-obrazovnim ciljevima škole koje učenici trebaju ispuniti, pomaže im kako sa djecom učiti i pomoći im da riješe neke poteškoće u učenju. Upravo je to zadatak škole, da im pomogne u razumijevanju vaspitno-obrazovnih ciljeva i zadataka škole, da ih pozove na saradnju u rješavanju svih školskih pitanja, kao i da roditelji dobijaju smjernice za njihovo vaspitno djelovanje (Ilić i dr. 2006).

Kako bi vaspitanje i obrazovanje učenika bilo kvalitetnije i odnos prema školi pozitivniji, neophodna je kontinuirana saradnja roditelja i nastavnika (Kraguljac & Sapundžić, 2017). Komunikacija između roditelja i škole treba da bude dvosmjerna i pruža roditeljima informacije o aktuelnim ponašanjima i postignućima njihove djece u školi, a način komunikacije treba da bude prilagođen potrebama i zahtjevima roditelja (Pahić, Miljević-Rički & Vizek-Vidović, 2010). Otvorena komunikacija između porodice i škole omogućava:

- školama razmjenu informacija o programskim sadržajima i načinima njihove realizacije
- roditeljima kako mogu podsticati učenje djece kod kuće
- roditeljima i učiteljima prenos informacija o učenikovom napredovanju i stečenim kompetencijama
- razmjenu strategija koje su djelotvorne za podsticaj učenja (Ljubetić, 2014).

Navedeni benefiti komunikacije između porodice i škole ukazuju na to da bez kvalitetne komunikacije nije moguće uspostaviti uspješnu saradnju porodice i škole. U neposrednoj praksi ta se saradnja najčešće odvija kroz rad Savjeta roditelja škole, predavanja pedagoga na roditeljskim sastancima, kao i kroz rad pedagoga sa učeničkim roditeljima kako bi ostvarili vaspitni zadatak (Babić-Kekez, 2000). Osnovni smisao saradnje je uzajamna pomoć u ostvarivanju vaspitnih ciljeva kroz raznovrsne oblike i metode rada, a njen sadržaj čini vaspitanje i obrazovanje djeteta u osnovnoj školi (Jević & Urošević, 1990).

Naučnici ističu veći značaj u saradnji porodice i škole kod djece sa posebnim potrebama, bilo da su to djeca koja imaju teškoće i smetnje u radu ili djeca nadarenih sposobnosti (Ćatić & Karajabić, 2010). Saradnja roditelja i nastavnika u velikoj mjeri utiče na školska postignuća djece sa govorno – jezičkim smetnjama, zbog toga je neophodno da nastavnik ostvaruje kontinuiranu saradnju sa roditeljima kako bi se učenicima sa govorno – jezičkim smetnjama omogućila što potpunija integracija u školsko okruženje (Lazarević & Kopas – Vukašinović, 2007).

Najznačajniji razlozi za saradnju škole i porodice su:

- Dijete u školi i porodici provodi najviše vremena, tako da su porodica i škola najznačajniji faktori vaspitanja
- Saradnja porodice i škole je i zakonska obaveza
- Porodici je potrebna pomoć škole i društva kako bi mogla da izvrši svoju vaspitnu funkciju
- Neke vidove obrazovno-vaspitnog rada nije moguće sprovesti bez škole i porodice (škola u prirodi, đачke ekskurzije, proslave, predavanja, produžen boravak u školi)
- Mnoge programske aktivnosti pedagoške-psihološke službe vezane su za učešće i saradnju roditelja, pa ih iz tog razloga nije moguće ostvariti bez njih (Janković, 2008).

Iz navedenog vidimo da su razlozi za saradnju brojni i da je treba potencirati od početka školovanja.

2.1. Modeli i oblici saradnje porodice i škole

Saradnja porodice i škole posmatra se kao model odnosa porodice i profesionalaca utemeljenog na pretpostavci da roditelji i nastavnici udruženim snagama donose odluke i preduzimaju aktivnosti u pravcu zajedničkog cilja, a to je stvaranje uslova za učenje (Pavlović – Breneselović, 2012). Kroz istoriju mijenjali su se oblici i sadržaji saradnje porodice i škole, što ukazuje na dinamičan karakter procesa i na potrebu stalnog preispitivanja postojećeg stanja novim saznanjima (Anđelković, Stanisavljević, Petrović & Vračarić, 2013). Škola kao stručna institucija je inicijator i organizator saradnje sa roditeljima, pa je njena obaveza da uspostavi raznovrsne oblike saradnje sa porodicom, kao i da ih adekvatno koristi (Jević & Urošević, 2000). Na drugoj strani, roditelji su zainteresovani za uspjeh svoje djece u školi, ali njihov doprinos često nije adekvatan uprkos dobrim namjerama (Krstić, 2021).

U stručnoj literaturi se navode sledeći oblici saradnje porodice i škole:

- individualni kontakti (posjete nastavnika domu učenika, posjeta roditelja školi)
- roditeljski sastanci (odjeljenja, cijele škole ili grupe)
- opšte i pedagoško obrazovanje i usavršavanje (seminari, kursevi, tribine, škole za roditelje)
- organizacija značajnih akcija škole (radne akcije, svečanosti)
- biblioteka za roditelje
- učešće roditelja u ostalim vidovima života i rada škole (rad u savjetima roditelja, komisijama, kao i rad u organima upravljanja)
- dan „otvorenih vrata“ škole roditeljima (Ilić i dr., 2006).

Svi ovi brojni oblici saradnje porodice i škole su prisutni u školskoj praksi i svaki od njih ima svoj značaj. Međutim, nemaju svi oblici saradnje istu učestalost primjenjivanja, već se organizuju u zavisnosti od cilja koji se želi postići određenim oblikom saradnje porodice sa školom. Roditeljski sastanci su tradicionalan oblik saradnje škole i porodice i predstavljaju vid informativnog i edukativnog rada sa roditeljima (Bećar, 2000). Mogu biti opšti, razredni i grupni sastanci. Sadržaj roditeljskih sastanaka utvđen je programom vaspitno-obrazovnog rada (Krstić, 2021).

Uprkos ustanovljenim različitim oblicima saradnje porodice i škole, problem uključenosti roditelja u školske aktivnosti je i dalje prisutan, čak i usljed različitih domena funkcionisanja škole i porodice (Matejević & Jovanović, 2017).

Neki od učestalijih oblika saradnje su:

- individualni razgovori su informativnog karaktera koje razredni starješina koristi da obavijesti roditelje o ponašanju, postignuću učenika
- savjetodavni razgovori imaju za cilj nalaženje odgovarajućeg rješenja za određeni problem u školi. Za savjetodavni razgovor razredni starješina treba biti prethodno pripremljen i baziran na uzajamnoj saradnji i komunikaciji.
- roditeljski sastanci na kojim se najčešće govori o problemima razreda, kao i o uspjehu učenika
- posjeta roditeljskom domu
- pismeno obavještanje (Nesimović, 2011).

Kreiranje odjeljskog časopisa se može iskoristiti za obogaćivanje saradnje porodice i škole, gdje bi sadržaji trebali da budu odabrani radovi učenika koji se slažu u jednu fasciklu, koja cirkuliše među roditeljima pomoću koje će oni steći uvid u rad svih učenika odjeljenja (Bećar, 1990). Smatramo da raznovrsnost oblika saradnje porodice i škole značajno utiče na uspjeh učenika i u zavisnosti od problema koji postoji kod učenika, organizuje se određeni vid saradnje porodice i škole.

Školska praksa podržava aktivno uključivanje roditelja kroz sledeće vidove školske prakse: roditeljstvo, komunikacija, volontiranje, učenje kod kuće, odlučivanje i saradnja sa zajednicom (Zuković, 2013). Zajedničkim snagama škola i porodica djeluju preventivno, zato je potrebna stalna informativna veza između nastavnika i roditelja kako bi se na taj način ostvarilo zajedničko vaspitno djelovanje, što direktno preventivno djeluje na javljanje školskog neuspjeha (Tomčić, 2019).

Odjeljski starješina je taj koji inicira i planira saradnju sa roditeljima kroz različite vidove i modele saradnje. Ukoliko želi da uspostavi određeni oblik saradnje sa roditeljima, mora se unaprijed pripremiti za isti. To podrazumijeva da tačno utvrdi vrijeme održavanja tog oblika saradnje, prostor gdje će se odvijati, kao i da pripremi potrebne informacije o učeniku koje se žele saopštiti roditelju.

U literaturi se navode tri različita modela odnosa između roditelja i učitelja, a to su:

- Model stručnjaka – gdje učitelj ima glavnu ulogu, pridavajući malo ili čak nimalo važnosti roditeljskim mišljenjima
- Model premještanja – gdje učitelj prihvata roditelja kao nekog ko je izvor informacija, pomaže mu da otvoreno priđe djetetu, ali i dalje zadržava svoju glavnu ulogu za donošenje odluka

- Model korisnika – učitelj prihvata pravo roditelja na vlastiti izbor o vaspitanju i obrazovanju djeteta (Kosić, 2009).

Smatramo da prvi model nije poželjan da se primjenjuje, ukoliko se želi ostvariti uspješna saradnja. Veoma je važno uvažavati mišljenja roditelja, a roditelji trebaju da uvažavaju uloge učitelja i nastavnika u donošenju odluka za vaspitanje i obrazovanje učenika.

U praksi osnovnih škola neki oblici saradnje sa porodicom, postali su već tradicionalni. To su:

- razgovor odjeljenskog starješine sa jednim od roditelja
- razgovor odjeljenskog starješinom sa grupom roditelja
- odjeljenski sastanci roditelja
- sastanci roditelja učenika jednog razreda ili škole
- posjete odjeljenskog starješine roditeljskoj kući svojih učenika
- prepiska, telefonski oblici saradnje
- uključivanje roditelja u pojedine školske i vanškolske aktivnosti učenika (Janković & Rodić, 2007).

Ukoliko se javi neki problem kod učenika, odjeljenski starješina ili predmetni nastavnik treba organizovati razgovor sa jednim od roditelja. Međutim, ukoliko je neuspjeh učenika problem kod većeg broja učenika, treba organizovati roditeljski sastanak, gdje će osim odjeljenskog starješine, biti prisutni i predmetni nastavnici.

2.2. Problemi i prepreke u ostvarivanju saradničkih odnosa porodice i škole

Iako je pitanje saradnje česta tema teoretičara, postoje neslaganja i nejasnoće, kako na planu terminologije tako i u pogledu shvatanja saradnje, pri određivanju njenih ciljeva i zadataka i same realizacije (Maleš, 1995). Malo se šta pokušava povodom unapređivanja saradnje porodice i škole. Pasivnost roditelja primijećena je u raznim evropskim zemljama podstaknuta institucionalnom prirodom škole i stavovima mnogih nastavnika koji ne podstiču uvijek prisustvo roditelja (Dusi, 2012).

Svjesni smo činjenice da postoje određene prepreke u ostvarivanju saradnje. Iako je očekivano da nastavnici i učitelji iniciraju saradnju sa roditeljima, roditelji takođe trebaju da

pokrenu saradnju ili da prihvate poziv kada im ga škola uputi. Često se dešava da pojedini roditelji ne dolaze čak ni na roditeljske sastanke, uprkos uzastopnom pozivu od strane škole. To se dešava sa roditeljima učenika koji imaju probleme u školi, u vidu ponašanja ili lošeg uspjeha.

Barijere vezane za odnos između porodice i škole mogu biti strukturalne (ograničeno vrijeme za komunikaciju, komunikacija se sprovodi samo kada se pojavi određeni problem, nedovoljno znanja o principima partnerskog djelovanja i razumijevanja ograničenja sa kojima se suočava drugi partner) i psihološke barijere (nedostatak uvjerenja da saradnja porodice i škole može poboljšati učenje, nesposobnost sagledavanja situacija iz perspektive druge osobe) (Zuković & Milutinović, 2015). Nedostatak vremena za komunikaciju je glavna prepreka u ostvarivanju saradnje porodice i škole. I roditelji i nastavnici su često u zaostatku sa vremenom za komunikaciju koja je ključna za uspješnu saradnju. Prepreke saradnji porodice i škole su i pogrešna očekivanja nastavnika i roditelja od škole, a to je bolji uspjeh koji je uslov za dalje školovanje (Graorac & Nikašinović, 1990). To su samo neke prepreke koje otežavaju kontinuiranu saradnju. Odnos nastavnika sa roditeljima nije svakako lak, jer suočavanje sa porodicom znači susret sa različitim ubjeđenjima o tome šta obrazovanje znači, koje zadatke snosi škola, a koje porodica (Dusi, 2012).

Poznato je da nijedna porodica nema iste probleme i teškoće i nije u mogućnosti da uvijek bude u kontaktu sa školom i doprinosi saradnji. Na drugoj strani, nije ni svaki učitelj i nastavnik uvijek otvoren za saradnju, već zauzet školskim obavezama često nije u mogućnosti da redovno obavještava roditelje o radu učenika. Problem i nesuglasice nastaju analiziranjem pitanja da li su ciljevi u vaspitanju djeteta koje postavljaju roditelji isti kao i ciljevi koje je škola propisala u svojim programima (Andevski, 1990).

Na odnos između porodice i škole utiče struktura obrazovne institucije i način na koji škola smatra porodicu, od nastavnika i njegovog interesovanja da uključi roditelje, kao i od nastavnikovih konkretnih mjera usmjerenih na poboljšanje roditeljske saradnje (Dusi, 2012).

U dosadašnjoj praksi primjećuju se određene slabosti koje saradnju čine manje uspješnom, a neke od njih su: škola i porodica su nedovoljno informisani o značaju ovakve saradnje, nisu dovoljno spremni za istu, nedovoljno uvažavaju mišljenja učitelja, kao i manje raznovrsnih oblika postojeće saradnje (Janković, 2008).

Primjećujemo da uprkos potrebi za saradnjom između porodice i škole, postoje određeni problemi i slabosti koje ometaju kvalitetnu saradnju. Najveći problem u ostvarivanju saradnje predstavlja što ni nastavnici, ni roditelji, ne shvataju važnost i značaj njihove saradnje za rješavanje svih problema sa kojima se učenici susreću i ne rade ništa značajno po pitanju poboljšanja njihove postojeće saradnje. Prepreka uspješnoj saradnji može predstavljati nepovjerenje između roditelja

i nastavnika. Jedni druge krive kada se pojavi neki problem u školi i ne uspijevaju da ga zajednički riješe.

Često roditelji nisu obrazovno osposobljeni da učestvuju u školskim aktivnostima ili riješe neki problem. To potvrđuje da veoma nizak kulturni i opšte obrazovni nivo velikog broja roditelja predstavlja uzrok loše saradnje između porodice i škole (Ilić i dr., 2006). Zbog toga, potrebno je omogućiti roditeljima pedagoško usavršavanje i osposobljavanje, kao i pojedinim nastavnicima koji nisu dovoljno metodički osposobljeni za vaspitno-obrazovni rad u školi. Evidentan je nedostatak stručnog usavršavanja koje bi poboljšalo komunikaciju između porodice i škole, pa roditelji često sumnjaju u kompetencije učitelja (Škutor, 2014).

Osnovna barijera za uspješnu saradnju porodice i škole je upravo postavljeni tradicionalni model kao zatvorene institucije, dok promjene u društvu zahtijevaju otvorenu školu (Graorac & Nikašinić, 1990). Stari koncept odnosa škole i porodice nije prihvatljiv, a rješenje je izgraditi jedan drugačiji, novi odnos između nastavnika i roditelja, utemeljenog na bogatoj komunikaciji, zajedničkom radu i odgovornosti (Maleš, 1995). Sada se fokus istraživača usmjerava prevashodno na ulogu roditelja, a samim tim i na strategije njihovog uključivanja u obrazovni proces njihove djece (Polovina, 2008).

Iako je interakcija između nastavnika, učenika, roditelja i članova zajednice praćena brojnim problemima i barijerama, dobri partnerski programi kreiraju osnovu za uspostavljanje povjerenja i obezbjeđuju uslove za kvalitetno rješavanje problema (Zuković, 2013).

3. SARADNJA PORODICE I ŠKOLE U PREVAZILAŽENJU ŠKOLSKOG NEUSPJEHA

Kada se pojavi problem kod učenika, škole krive roditelje za neuspjeh, međutim problem leži na granici između kuće i škole (Škutor, 2014). Prevazilaženje mogućih problema u savladavanju nastavnog gradiva kod djeteta je moguće izgradnjom povjerenja između roditelja i nastavnika. Na tom povjerenju se može graditi uspješna saradnja, što je ključ za cjelokupan proces učenja i postizanje boljih rezultata u školi. Roditelji koji su orijentisani na saradnju smatraju da su podjednako odgovorni za uspjeh učenika u školi i oni sami i učitelji (Keyes, 2000, prema Krstić, 2021).

Nesporno je da porodica predstavlja primarno društveno okruženje u kojem dijete stiče prva znanja i iskustva, sklapa prve emocionalne veze, kao i formira vrijednosti za kasnije funkcionisanje u društvu (Zrlić, 2005). Imajući u vidu navedeno, učitelji bez roditelja ne mogu postići željene rezultate u radu sa učenicima. Ipak, roditelji su kod kuće sa svojom djecom veći dio dana i trebaju da pomognu djeci u završavanju školskih obaveza. Ukoliko se javi problem neuspjeha u školi, učitelji trebaju da uključe roditelje, pozovu ih na saradnju i zajedničkim snagama motivišući učenike prevaziđu školski neuspjeh. Neophodno je opredijeliti se za strategiju pedagoškog djelovanja koja će na najispravniji način otkriti uzročno-posljedične veze neuspješnosti (Maksimović & Osmanović, 2020). Organizovanje dopunske nastave iz predmeta sa kojima učenici imaju teškoća može biti od izuzetnog značaja za sprečavanje školskog neuspjeha. Na taj način učitelji i nastavnici će raditi individualno sa učenicima na sadržajima sa kojima učenici imaju problem u savladavanju. Veliku pomoć u tome im mogu pružiti roditelji.

Saradnja porodice i škole smatra se ključnom u prevazilaženju školskog neuspjeha učenika, dok je jedna od vodećih ideja savremene reforme školstva uključivanje roditelja u školski život svoje djece (Milošević & Malinić, 2007). Roditelji se, ponekad, mogu uključiti u realizaciji pojedinih djelova nastavnog gradiva i taj timski rad učitelja i roditelja imao bi koristi i za učenike, roditelje i učitelje (Bećar, 1990).

Dosadašnja praksa je pokazala nedostatak saradnje roditelja i škole, jer se ona uglavnom realizuje preko informativnih i roditeljskih sastanaka, dok roditelji najčešće dolaze u školu na uvid ocjena svog djeteta (Ćatić & Karajabić, 2010). Za postizanje školskog uspjeha učenika važno je da se roditelji uključe u izvršavanje školskih zadataka, nadgledanju i praćenju rada i rezultata u učenju, da pruže pomoć u određivanju strategija učenja i budu istrajni u postizanju uspjeha (Delić, Bakić, S. & Bakić, S., 2017). Škola treba da inicira saradnju sa porodicom, ali i roditelji trebaju da pokažu zainteresovanost za istu saradnju. Harmonična i funkcionalna porodica koja saraduje sa

školom pozitivno će uticati na školski uspjeh učenika, jer će se oni osjećati sigurnije i prihvatljivije, što će im u školi omogućiti lakše rješavanje problema (Klarin, 2006). Pozitivna slika i doživljaj sebe pozitivno utiče na školski uspjeh učenika (Sakač, 2008).

Saradnja porodice i škole pruža mogućnost da se uvijek zna šta i kako učenik radi, kada mu je potrebna pomoć, uvid u rezultate njegovog rada, a u uslovima saradnje brzo se otklanjaju uzroci neuspjeha u pojedinim nastavnim predmetima (Ilić i dr., 2006). Dobra saradnja, razvijena dvosmjerna komunikacija, spremnost i otvorenost za dijalog i razgovor uz obostrano poštovanje i toleranciju roditelja i nastavnika kao tima je dobar način da se djeluje i radi za zajednički interes, a to je uspjeh i razvoj zdrave ličnosti (Muković & Agović, 2019).

Prethodno negativna iskustva u saradnji škole i porodice imaju za posljedicu slabiji uspjeh učenika i zbog toga je važno da se njeguje i očuvaju odnosi porodice i škole (Škutor, 2014). Smatramo da je efikasna saradnja ključ uspješnog obrazovnog postignuća učenika i rješenje za sprečavanje neuspjeha. Roditelji trebaju da, prije svega, nastavniku pokažu interesovanje za uključivanje u škole aktivnosti u cilju pružanja pomoći svom djetetu da prevaziđe školski neuspjeh. Svaki propust u školskom postignuću može se riješiti i unaprijediti, ako se djeluje preventivno i ako se na vrijeme otkriju pravi razlozi, uzroci i faktori koji dovode do školskog neuspjeha (Maksimović & Osmanović, 2020). Tek nakon otkrivanja neuspjeha učenika, mnogi uzroci se mogu eliminisati ili ublažiti primjenom odgovarajućih pedagoških mjera i uticaja (Janković & Rodić, 2007). Zbog toga je veoma važno da roditelji budu u toku školskih dešavanja, rano otkriju uzrok neuspjeha i blagovremeno ga otklone.

U cilju prevazilaženja školskog neuspjeha, roditeljima se savjetuje da: pregledaju domaće zadatke svoje djece, učestvuju i organizuju putovanja obrazovnog karaktera, nadziru djecu tokom učenja i pokazuju zainteresovanost i aktivno se uključe u školski život djeteta (Milošević & Malinić, 2007). Većina djece krije loše ocjene u školi i zbog toga je važno da se svaki roditelj često informiše o uspjehu svog djeteta, ali i o ostalim aspektima školskog života i rada djeteta.

Imajući u vidu da je neuspjeh problem cjelokupnog društva, a ne samo učenika, neophodno je preusmjeriti svu raspoloživu snagu i mogućnosti pojedinaca na predupređenje neuspjeha učenika (Osmanović & Simonović, 2019). Ukoliko postoje neke teškoće i problemi, lakše će se prevazići kvalitetnom saradnjom i ako u pomenutoj saradnji vlada međusobno povjerenje, poštovanje i uvjerenje (Krstić, 2021).

3.1. Uslovi za uspješnu saradnju porodice i škole kao faktor prevencije neuspjeha učenika

Svjesni smo da postavljeni vaspitno-obrazovni programi, dobro razrađeni ciljevi i zadaci vaspitanja i obrazovanja ne garantuju uspjeh, a praksa je potvrdila da ne dovode do željenih rezultata (Andevski, 1990). Bez usaglašenog i zajedničkog djelovanja porodice i škole na vaspitanje i obrazovanje učenika, rezultati nisu zadovoljavajući.

Za uspješnu saradnju između porodice i škole važno je omogućiti različite oblike stručnog osposobljavanja učitelja i nastavnika i pohađanje različitih seminara i predavanja za rad sa roditeljima. Osim zainteresovanosti roditelja, nastavnici ih trebaju uputiti i skrenuti im pažnju na saradnju i potrebu da podjednako brinu za napredovanje svih učenika. Dobra saradnja sa roditeljima se odlikuje sledećim karakteristikama: međusobna informisanost, pedagoško-psihološko obrazovanje roditelja, kao i participacija roditelja (Kraguljac & Sapundžić, 2017). Pored obilježja dobre saradnje, osnovni principi partnerskog odnosa škole i roditelja su: komplementarnost, ravnopravnost, autentičnost, kompetentnost i demokratičnost (Pavlović-Breneselović, 2012).

Kako bi se saradnja porodice i škole efikasno ostvarila, neophodno je da određeni uslovi budu zadovoljeni. Među najvažnijim uslovima uspješne saradnje ističu se:

- obostrana informisanost
- postojanje plana i saradnje škole i roditelja, posebno plana saradnje saradnje odjeljskog starješine sa porodicama svojih učenika
- profesionalna kompetentnost i metodička obučenost učitelja (odjeljskog starješine)
- razvijene komunikacione vještine i sposobnosti (Janković, 2008).

Iako postoje određeni uslovi koji trebaju biti ispunjeni, da bi se saradnjom porodice i škole postigli najbolji efekti, često problem uspješne saradnje je nedostatak komunikacije. Saradnja se najbolje ostvaruje na relaciji roditelj – razredni starješina, jer u sistemu razredne i predmetne nastave odjeljski starješina bolje poznaje svoje učenike i ima cjelovitiju sliku o njima, međutim kada učenik dođe u šesti razred, ima dosta nastavnika koji ga poznaju samo sa aspekta svog nastavnog predmeta (Nesimović, 2011). Uglavnom, tada i nastaju problemi u komunikaciji i saradnji. Uzrok loše komunikacije mogu biti nesporazumi koji se javljaju usljed komunikacije sa razrednim starješinom. Predmetni nastavnici često ne obavještavaju roditelje o problemima učenika, smatrajući da to nije njihova odgovornost, već razrednog starješine. To može prouzrokovati neuspjeh kod učenika, jer predmetni nastavnici ne poznaju dovoljno sve učenike

pojedinačno. Roditelji trebaju da su što više angažovani i uključeni u vaspitno – obrazovni rad škole, da imaju kontinuiranu saradnju sa predmetnim nastavnicima i stručnim saradnicima, zatim prate djetetov napredak u školi i na pravi način otkriju potencijalne probleme i poteškoće u učenju i zajedno ih riješe. Saradnja bi bila uspješnija kada bi svi (učitelji, nastavnici i ostali saradnici) zajednički radili na problemu kod učenika.

Značajni uslovi saradnje učitelja sa porodicom su: zainteresovanost za svoje odjeljenje i pojedine učenike, razumijevanje učenika, komunikativnost između roditelja i nastavnika, objektivnost, dosljednost, pedagoško-psihološka osposobljenost, kao i usklađen odnos sa ostalim nastavnicima u školi (Baratanić, 1990, prema Janković, 2008).

Da bi uspjeli da ostvare cilj, odnosno da preventivno djeluju na neuspjeh učenika, odnos između porodice i škole treba da bude praćen: uzajamnim poštovanjem vještina i znanja, iskrenom i jasnom komunikacijom, zajedničkim planiranjem i odlučivanjem, razmjenom informacija, kao i zajedničkom evaluacijom napretka učenika (Ninković, 2017). Većina nastavnika smatra da roditelji treba da su uključeni u izradi domaćih zadatak, ali ih roditelji ne podržavaju, jer smatraju da je to nametanje obaveza od strane škole to stvara pritisak na njih (Pavlović-Breneselović, 2012). Problem nerazumijevanja je prisutan i kod nastavnika i roditelja.

Za uspješnu i kvalitetnu saradnju neophodno je racionalno razmišljanje i odsustvo predrasuda koje su prisutne kod obje strane. Treba prevazići razlike koje postoje između roditelja i nastavnika, kako bi se saradnja između porodice i škole odvijala na kvalitetan način i pomogla u prevazilaženju školskog neuspjeha. Njihova saradnja treba da bude ostvarena na principu povjerenja.

Za razvijanje dobrih odnosa između roditelja i nastavnika u procesu saradnje važno je:

- Dobro međusobno poznanstvo roditelja i nastavnika
- Neprekidno podsticanje i razvijanje pozitivnih stavova nastavnika prema roditeljima i obrnuto
- Odnosi između roditelja trebaju da se temelje na međusobnom razumijevanju, povjerenju i ravnopravnosti (Ćatić & Karajabić, 2010)

Odjeljske starješine trebaju da upoznaju roditelje, kao i u kakvoj porodičnoj sredini djetje odrasta, što je veoma bitno za postizanje uspjeha djeteta u školi. Pravila dobre i uspješne saradnje porodice i škole leže u otvorenoj komunikaciji i svakodnevnom informisanju o učeniku.

3.2. Značaj saradnje porodice i škole kao faktor prevencije neuspjeha učenika

Iako je tematika o značaju uključivanja porodice u obrazovanje djece već decenijama unazad nezaobilazna karika obrazovanja u većini zemalja svijeta, tek devedesetih godina prošlog vijeka započelo je kompleksnije sveobuhvatno praćenje i proučavanje efekata ovih aktivnosti na ponašanje i učenje djece, kao i njihovo napredovanje usred školovanja (Klemenović & Cvijanović, 2017).

Škola upoznaje roditelje sa sistemom školovanja, neophodnosti rješavanja svih vaspitno-obrazovnih problema koji su u skladu sa ciljevima i zadacima školskog sistema (Nesimović, 2011). Kroz efikasnu saradnju porodice i škole, moguće je pratiti rad učenika i blagovremeno mu skrenuti pažnju na neke bitne odrednice kako postići bolje rezultate ili skrenuti mu pažnju na moguće propuste u radu, zbog kojih bi na kraju bio neuspješan. Saradnjom ulivamo učenicima veću sigurnost, povećava se motivacija, zadovoljstvo i samopouzdanje kod djece. Svjesni su da imaju podršku u radu i od nastavnika i roditelja, a nastavnici i roditelji imaju potporu jedni drugih da će postići željene rezultate u vaspitanju i obrazovanju ukoliko kod njih postoji interesovanje za bolji napredak djece.

Saradnja između roditelja i nastavnika podrazumijeva ispitivanje roditelja o njihovoj zainteresovanosti za uključivanje u pojedine oblike rada škole, kao i osposobljavanje roditelja za rješavanje problema u vezi sa učenjem i ponašanjem učenika (Babić – Kekez, 2000). Pomenutu saradnju treba razvijati i njegovati, jer može unaprijediti vještine roditeljstva i pružiti pomoć i podršku nastavnicima u radu (Matejević & Jovanović, 2017).

Ukoliko škola i porodica saraduju, korist je obostrana i višestruka, a to se ogleda u sledećem:

- Potpunije poznavanje djeteta, njegovih sposobnosti i osobina
- Adekvatno programiranje i planiranje obrazovno-vaspitnih aktivnosti
- Realno sagledavanje stepena efikasnosti vaspitnih uticaja škole i porodice
- Smanjen rizik mogućeg neuspjeha ili sukoba između škole i porodice
- Porodica kao saradjući faktor u školskom vaspitanju treba da preuzme dio svoje odgovornosti (Janković, 2008).

Takođe, saradnja porodice i škole doprinosi boljem školskom uspjehu kod učenika i boljem razumijevanju školskog rada, boljoj komunikaciji između učenika, roditelja i učitelja, odnosno većoj povezanosti škole sa društvenom zajednicom (Bedeniković, 2009). Saradjući sa nastavnicima, roditelji imaju uvid u ponašanje svoje djece, da li imaju nekih problema u školi, da

li postižu kontinuitet u radu i samim tim mogu da reaguju i spriječe problem ukoliko postoji. Na drugoj strani, saradjujući sa roditeljima, nastavnici dobijaju informacije koliko roditelji kod kuće rade sa djecom, kakav je odnos u porodici, što će im biti od pomoći za individualan rad sa učenicima u školi. Upravo saradnja između porodice i škole podrazumijeva izgradnju svijesti o tome da je neophodno učenje jednih od drugih (Kraguljac & Sapundžić, 2017). Glavni razlog za očuvanje saradnje između roditelja i učitelja jeste pružiti pomoć i podršku učenicima, kako bi ostvarili bolji uspjeh u školi, ali i kasnije u životu (Matejević & Jovanović, 2017).

Iako saradnja sa roditeljima zahtijeva dodatno angažovanje i vrijeme, ona olakšava rad učitelju i nastavniku (Graorac & Nikašinić, 1990). U vaspitno-obrazovnom radu, škola svoje mnogobrojne zadatke ne može ostvariti bez podrške porodice, kao što ni porodica ne može ostvariti svoje funkcije bez pomoći škole (Jević & Urošević, 2000). Školska praksa pokazuje da je uloga roditelja najvažnija na početku školovanja, kada su nastavnicima nepoznati učenici, ali da važnost uloge roditelja ne smanjuje ni u nastavku školovanja. Nije moguće riješiti niz pitanja (prilagoditi učenike na školsku sredinu, pripremiti učenike za odlazak na školske ekskurzije, prelazak sa razredne na predmetnu nastavu i sl.) (Janković & Rodić, 2007).

Značaj škola ogleda se u kontinuiranom poboljšavanju načina saradnje sa roditeljima, različitim aktivnostima preko kojih se roditeljima pruža veća informisanost o svojoj djeci od strane škole, a samim tim povećava se i učešće roditelja u školi (Škutor, 2014). Naučnici ističu veći značaj u saradnji porodice i škole kod djece sa posebnim potrebama, bilo da su to djeca koja imaju teškoće i smetnje u radu ili djeca nadarenih sposobnosti (Ćatić & Karajabić, 2010). Saradnja roditelja i nastavnika u velikoj mjeri utiče na školska postignuća djece sa govorno – jezičkim smetnjama, zbog toga je neophodno da nastavnik ostvaruje kontinuiranu saradnju sa roditeljima kako bi se učenicima sa govorno – jezičkim smetnjama omogućila što potpunija integracija u školsko okruženje (Lazarević & Kopas-Vukašinić, 2007). Iz navedenog vidimo da saradnja ima značaj za učitelje i nastavnike, roditelje, kao i učenike.

3.3. Uloga stručnih saradnika u prevazilaženju školskog neuspjeha

Kako pomoći neuspješnom učeniku predstavlja veoma važno polje pedagoškog djelovanja. Neohodna je rana intervencija i pronalaženje najefikasnijih metoda za otklanjanje uzroka koji dovode do neuspjeha u školi. U svemu tome pedagoško-psihološka služba u školi ima poseban značaj i ulogu (Stanojlović, 1996).

Stručni saradnici koji rade u školama su psiholozi, pedagozi, logopedi i socijalni radnici. Pedagozi i psiholozi predstavljaju najuži stručni tim koji ima ulogu u postizanju kvaliteta u radu vaspitno-obrazovnih ustanova, ali pod pretpostavkom da između njih postoji saradnja i otvorena komunikacija (Skopljak, Mihajlović & Kovačević, 2020). Uloga stručnih saradnika je od suštinskog značaja za uspješnu komunikaciju između nastavnika i roditelja. Njihova velika važnost ogleda se u uključivanju roditelja u praćenje kompletnog napredovanja učenika, kao i u izgradnji boljeg odnosa između porodice i škole. Česta pojava školskog neuspjeha ukazuje na potrebu za zajedničkim djelovanjem stručnih saradnika, roditelja i nastavnika.

U svrhu preventivnog djelovanja neuspjeha učenika treba uključiti sve navedene činioce. Tim stručnih saradnika zajedno sa učiteljima i nastavnicima može kreirati strategije kako bi na najbolji način pomogli učenicima u prevazilaženju školskog neuspjeha. Stručni saradnici pronalaze mjere koje smatraju efikasnim u prevazilaženju školskog neuspjeha, a to su: uspostavljanje kontinuirane saradnje sa predmetnim nastavnicima, razrednim starješinom i roditeljima, individualni razgovori sa učenicima o njihovim problemima, planiranje i organizovanje dopunskih nastava i sekcija, savjetodavni rad sa grupom neuspješnih učenika, kao i kreiranje individualnog plana napredovanja učenika u saradnji sa razrednim starješinom i predmetnim nastavnikom (Gutvajn & Ševkušić, 2013). Uloga stručnih saradnika je da unapređuju vaspitno-obrazovni proces svojim djelovanjem kroz različite aktivnosti.

Veoma je važno uključiti pedagoga i psihologa u svakodnevni rad škole. Od njih se očekuje da identifikuju, prate i otklone uzrok školskog neuspjeha, kao i da kroz savjetodavnoinstruktivni rad pomognu učenicima koji se susreću sa teškoćama u učenju i drugim problemima (Gutvajn & Ševkušić, 2013). Nastavnici dobijaju veliku pomoć od njih u vidu informacija o roditeljima i samom djetetu. U toku razgovora, informacije su najčešće obostrane, što ukazuje na ravnopravan odnos između roditelja i pedagoga (Veljković, 2021), ali i drugih stručnih saradnika. Takođe, oni neprekidno rade na inkluziji roditelja u rad učenika. Veoma je bitan da postoji neko ko će na stručan način da pomogne učenicima da prevaziđu školski neuspjeh, jer učitelji sami ne mogu da riješe sve probleme koje učenici imaju. Kroz razna predavanja i radionice, stručni saradnici doprinose boljem upoznavanju učenikovih sposobnosti i potencijalnim teškoćama kroz rad i

učenje u školi. Osim pomoći koju pružaju učiteljima i nastavnicima, njihova pomoć može izuzetno koristiti i roditeljima i učenicima. Pedagog i psiholog trebaju da pokažu razumijevanje i za roditelje, istaknu da su svi roditelji jednaki i potenciraju važnost uključivanja roditelja u proces učenja. Razni testovi mogu ispitati učenikove sposobnosti i shodno tome učitelji i roditelji mogu reagovati.

3.4. Pregled dosadašnjih istraživanja

Saradnjom porodice i škole, neuspjehom učenika, kao i uticajem saradnje porodice i škole na uspjeh učenika bavili su se mnogi israživači i teoretičari. Ispitivani su stavovi nastavnika, roditelja i učenika o uticaju saradnje roditelja i škole na školski uspjeh učenika. Utvrđeno je da postoje statistički značajne razlike u stavovima između nastavnika, roditelja i učenika, kada je u pitanju uticaj saradnje roditelja i škole na školsko postignuće učenika. Roditelji najčešće dolaze u školu na kraju prvog i drugog polugodišta, radi uvida u uspjeh učenika. Za neuspjeh učenika, roditelji i nastavnici prebacuju odgovornost jedni na druge, što dokazuje da je slab partnerski odnos porodice i škole. Međutim, odlazak roditelja u školu pozitivno utiče na uspjeh učenika i njegovo interesovanje na različite aktivnosti u školi (Ćaro & Turalić, 2017).

Dokazano je da postoje jake veze između škole i porodice i da je saradnja pozitivna. Takođe, saradnja roditelja sa školom utiče na bolji uspjeh učenika, smanjuje se broj ponavljača, učenik se osjeća sigurnije, kao i da se poboljšava ponašanje učenika u školi (Kolak, 2006).

Imajući u vidu značaj porodice na školski uspjeh, utvrđeni su faktori porodične sredine koji utiču na pojavu školskog neuspjeha, kao i značaj, odnosno mogućnosti uspostavljanja partnerstva porodice i škole u cilju prevencije neuspjeha učenika. Sledeći faktori su prepoznati kao dominantni za pojavu školskog neuspjeha: socioekonomski status, struktura porodice, vaspitni stil roditelja i njihova uključenost u obrazovanje djece (Tomčić, 2019).

Ispitivanjem mišljenja roditelja, učenika i nastavnika o školi, zadovoljstvu roditelja njenom ulogom u životu i obrazovanju djeteta, kao i ulogom i učešćem roditelja u odlučivanju u školi, utvrđeno je da učesnici vaspitno-obrazovnog procesa nisu zadovoljni dosadašnjom participacijom u obrazovanju i vaspitanju djeteta. Roditelji (69,09%) nisu zadovoljni svojim učešćem u

odlučivanju, planiranju i odnosom škole prema njima, učenici (38,20%) se ne osjećaju lijepo u školskoj sredini (Muković & Agović, 2020).

Prema istraživanju Maksimović i Osmanović (2020) učenici smatraju porodicu faktorom koji može preduprijeti školski neuspjeh, da se roditelji interesuju za njihov školski uspjeh, sarađuju sa školom, da je važno da imaju dobre porodične odnose, kao i generalni stav da roditelji koji su posvećeni svojoj djeci doprinose školskom uspjehu. Slični podaci se pronalaze i kod faktora plan i program. Učenici smatraju da su sadržaji obuhvaćeni planom i programom obimni i da ne mogu da ih brzo savladaju, samim tim plan i program propisan u školi može doprinijeti školskom neuspjehu. Takođe, učenici potvrđuju da je unutrašnja motivacija od izuzetne važnosti za uspjeh učenika, kao i spoljašnja. Učenici smatraju da njihov uspjeh u školi zavisi od metoda koje nastavnik koristi u nastavi i načina na koji prezentuje nastavne sadržaje. Stavovi ispitanika ne zavise od toga da li su stariji ili mlađi ispitanici i da li postižu slabiji ili bolji školski uspjeh (Maksimović & Osmanović, 2020).

Većina nastavnika smatra da je saradnja porodice i škole izrazito važna za uspjeh djece u vaspitno-obrazovnom procesu, a kada je riječ o dopisnoj saradnji porodice i škole, nastavnici su se izjasnili (20 od 40 nastavnika) da oni taj vid saradnje koriste samo ako je urgentno (Ćatić & Karajabić, 2010).

Koliko nastavnici uključuju roditelje u školskom životu i učenju upućuje na zaključak da se s povećanom participacijom roditelja u školskom životu poboljšava školsko postignuće, odnosno smanjuje školski neuspjeh učenika. Pedagoške implikacije ukazuje na važnost poznavanja različitih barijera u podsticanju participacije roditelja u obrazovnim aktivnostima u cilju postizanja što boljeg školskog postignuća učenika (Tomčić & Kosanović, 2020).

Koliko roditeljska uključenost u školski razvoj djeteta utiče na njegov uspjeh u školi, koja vrsta uključenosti (neposredna ili posredna) ima značajniji uticaj, mijenja li se količina uključenosti s prelaskom djeteta iz nižeg u viši razred, kao i ima li jednak uticaj ta uključenost roditelja na uspjeh djeteta u nižim i u višim razredima su bili cilj istraživanja koje je sprovela Bedeniković (2009). Rezultati istraživanja su pokazali da majčina uključenost ima veliki uticaj na školski uspjeh učenika, kao i da intezitet majčine uključenosti slabi s prelaskom djeteta u viši razred. Jedino se na području saradnje sa školom nije pokazala razlika. Dobijeni rezultati o uticaju majčine uključenosti na školski uspjeh upućuju na potrebu razvoja kvalitetnijih interakcijskih odnosa između roditelja i škole (Bedeniković, 2009).

Vršeno je istraživanje i po pitanju participacije roditelja u školske aktivnosti, pa se došlo do zaključka da će participacija roditelja postojati ukoliko sami roditelji pokažu namjeru za uključenost u školske aktivnosti (Matejević & Jovanović, 2017). Došlo se do saznanja da roditelji dobijaju informacije od škole o uspjehu, napredovanju učenika, ali nisu pozvani da se dublje uključe u školske aktivnosti učenika. Škola je otvorena za saradnju ukoliko roditelji pokažu inicijativu za uključivanje u školske aktivnosti. Roditelji očekuju veću inicijativu od strane škole za njihovu saradnju, pri čemu očevi očekuju veću inicijativu od strane škole, dok majke pokazuju veću samoinicijativu za saradnjom sa školom i želju da se uključe u školske aktivnosti. Uključenost roditelja u školske aktivnosti i uspjeh učenika povezani su. Roditelji koji su pokazali veći stepen uključenosti u aktivnosti škole imaju djecu sa boljim školskim postignućem. Takođe, potrebno je dodatno angažovanje pedagoga i psihologa u školi u kontekstu razvoja nastavničkih kompetencija za uspostavljanje saradnje sa porodicom i većeg angažovanja roditelja za školske aktivnosti (Matejević & Jovanović, 2017).

Istraživanjem stavova roditelja i nastavnika da li postoje razlike u percepciji uključenosti u rad škole između opšte populacije roditelja i predstavnika roditelja, došlo se do rezultata da je odnos porodice i škole u Hrvatskoj i dalje pretežno tradicionalan. Naglašena je uloga škole: vaspitno-obrazovne planove rade učitelji, često se zanemaruju kulturne razlike, a komunikacija sa roditeljima je relativno rijetka i većinom se ostvaruje kada se jave određeni problemi. Roditelji su zainteresovani za moguće oblike saradnje i smatraju da saradnja pogoduje njihovoj djeci. Roditelji iz uzorka predstavnika roditelja imaju bolji socioekonomski status i obrazovaniji su od roditelja opšte populacije i imaju percepciju veće uključenosti u rad škole. U poređenju sa roditeljima opšte populacije, imaju veću sklonost partnerskom pristupu u saradnji sa školom (Miljević-Ričički, Pahić & Vizek-Vidović, 2010).

II METODOLOŠKI DIO

1.1. Problem i predmet istraživanja

Porodica i škola su dva najznačajnija faktora vaspitanja i obrazovanja. Stoga, sve više se govori o njihovom zajedničkom uticaju koji na različite načine djeluju na školska postignuća učenika.

Budući da roditelji kontinuirano prate razvoj svog djeteta i predstavljaju okruženje u kojem dijete stiče prva životna iskustva i navike, mogu imati izuzetan uticaj na sprečavanje školskog neuspjeha. Otuda i potreba za saradnjom porodice i škole.

S obzirom da se radi o učenicima četvrtog, petog i šestog razreda (učenici koji su iz razredne prešli na predmetnu nastavu) potrebno je ispitati faktore koji dovode do neuspjeha u učenju. Školski neuspjeh može predstavljati veliki problem, ne samo za učenike, već i za njihove roditelje, nastavnike i stručne saradnike (Skopljak & Kovačević, 2020). Pretpostavka za efikasno sprečavanje pojave neuspjeha učenika jeste saradnja porodice i škole koja se potencira kao društvena i pedagoška neophodnost u svim zemljama i treba biti dvosmjerna, jer je učenik osoba koja se vaspitava i obrazuje u školi i kod kuće (Rosić & Zloković, 2003). Od uspješnosti saradnje porodice sa školom zavisi uspješnost obrazovanja djeteta. Zato je potrebno ispitati kako se upravo odvija saradnja porodice sa školom, konkretno u drugom ciklusu, da li je potrebno vršiti korekcije po tom pitanju, kao i kako saradnja porodice i škole može preduprijeti školski neuspjeh, a sve sa ciljem da učenici budu uspješniji.

Smatramo da ovo istraživanje ima svoj stručni i didaktički doprinos koji se ogleda u namjeri da se dosadašnja iskustva i teorijske postavke istraže, kao i da se podigne svijest o značaju i važnosti saradnje porodice i škole u cilju predupređivanja školskog neuspjeha.

Problem ovog istraživanja predstavlja saradnja porodice i škole u funkciji preventivnog djelovanja na neuspjeh učenika.

Predmet ovog istraživanja predstavljaju stavovi roditelja i nastavnika prema ostvarivanju njihove saradnje u cilju prevencije neuspjeha učenika u četvrtom, petom i šestom razredu.

1.2. Cilj i zadaci istraživanja

Cilj istraživanja mogli bi formulirati na sljedeći način: Utvrditi i objasniti aspekte saradnje između porodice i škole, u domenu funkcionalnijeg prevazilaženja neuspjeha u drugom ciklusu u školskoj praksi.

Da bi mogli ostvariti ovako postavljen cilj neophodno je konkretizovati zadatke istraživanja:

- Utvrditi koliko često roditelji i nastavnici planiraju i ostvaruju saradnju u svrhu unapređenja učenikovih postignuća u drugom ciklusu
- Utvrditi da li roditelji svojim aktivnim uključivanjem i razmjenom informacija sa nastavnicima doprinose boljim rezultatima njihove djece u školi u drugom ciklusu
- Utvrditi da li nastavnici iniciraju različite modele saradnje sa roditeljima u svrhu unapređenja učenikovih postignuća
- Utvrditi način realizacije dosadašnje saradnje roditelja i nastavnika po pitanju prevencije neuspjeha učenika
- Utvrditi povezanost saradnje između porodice i škole i uspjeha učenika u drugom ciklusu

1.3. Istraživačke hipoteze

Na osnovu cilja istraživanja, glavnu hipotezu možemo definisati na sljedeći način: Pretpostavlja se da je kvalitet saradnje porodice i škole u visokoj korelaciji sa uspjehom učenika, kao i da u aktuelnom kontekstu partnerstvo između porodice i škole nije na odgovarajućem nivou po procjeni naših ispitanika.

Sporedne hipoteze:

- Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u odgovorima roditelja i nastavnika po pitanju planiranja i ostvarivanja saradnje ca ciljem unapređenja učenikovih postignuća u drugom ciklusu.
- Pretpostavlja se roditelji svojim aktivnim uključivanjem i razmjenom informacija sa nastavnicima doprinose boljim rezultatima njihove djece u školi
- Pretpostavlja se da nastavnici iniciraju različite modele saradnje sa roditeljima u svrhu unapređenja učenikovih postignuća.

- Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika između roditelja i nastavnika u pogledu dosadašnje saradnje porodice i škole koja se odvija kroz roditeljske sastanke.
- Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika između roditelja i nastavnika u pogledu na to da raznovrsnost modela saradnje između porodice i škole korelira sa nivoom uspjeha nu školi.

1.4. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

Metoda teorijske analize je primijenjena u postavljanju teorijskog okvira istraživanja. Pomoću nje smo rasvijetliti problem i predmet istraživanja, cilj, istraživačke zadatke i istraživačke hipoteze. Imajući u vidu da metoda teorijske analize proučava fundamentalna pedagoška pitanja i probleme, u ovom istraživanju bavili smo se saradnjom porodice i škole i na koji način ona preventivno djeluje na školski neuspjeh. Metodu teorijske analize kombinovali smo sa deskriptivnom metodom.

Deskriptivnu metodu karakteriše opis pedagoških pojava, kako bi upoznali njihove karakteristike i povezanost među njima. Upravo zbog toga, ova metoda je veoma značajna u ovom istraživanju. Upoznali smo se sa povezanošću porodice i škole i njihovom sprečavanju neuspjeha učenika. Deskriptivna metoda je primijenjena u svrhe ispitivanja stavova roditelja i nastavnika prema njihovoj saradnji u cilju prevencije neuspjeha učenika. Takođe, primijenjena je u ispitivanju stavova roditelja i nastavnika kako se saradnja porodice sa školom odvija svakodnevno u školi, kvalitet saradnje porodice i škole u postojećoj praksi i na koji način ta saradnja utiče na uspjeh učenika.

U istraživanju smo primijenili anketni upitnik za roditelje i anketni upitnik za učitelje i nastavnike. Oba instrumenta sadrže ista pitanja (pitanja otvorenog i zatvorenog tipa), samo se formulacija pitanja razlikuje da li su namijenjena učiteljima i nastavnicima ili roditeljima.

1.5. Uzorak ispitanika

Istraživanje je realizovano u pet osnovnih škola u Crnoj Gori: „Vlado Milić“, „Radoje Čizmović“, „Drago Milović“, „Marko Miljanov“ i „Krstor Radojević“. Istraživanjem je obuhvaćeno 65 učitelja i predmetnih nastavnika šestog razreda, kao i 66 roditelja učenika četvrtog, petog i šestog razreda. Struktura uzorka je prikazana u tabeli 1.

Tabela 1. Struktura uzorka po školama

Opština	Naziv školske ustanove	Broj učitelja i nastavnika	Broj roditelja
Podgorica	OŠ „Vlado Milić“	15	15
Nikšić	OŠ „Radoje Čizmović“	10	13
Tivat	OŠ „Drago Milović“	13	12
Bijelo Polje	OŠ „Marko Miljanov“	17	15
	OŠ „Krstor Radojević“	10	11
Ukupno	5	65	66

2. ANALIZA I INTERPRETACIJA DOBIJENIH REZULTATA

2.1. Rezultati dobijeni anketiranjem učitelja i nastavnika

Tabela 1. Da li se, po Vašem mišljenju, saradnja između porodice i škole efikasno ostvaruje?

	Frekvencije	Procenti
Da	11	16.9
Uglavnom da	38	58.5
Uglavnom ne	16	24.6
Ukupno	65	100.0

Prvim pitanjem željeli smo da saznamo da li se, prema mišljenju nastavnika roditelja, saradnja između porodice i škole efikasno ostvaruje. U tabeli 1 je prikazano da 16,9 % nastavnika efikasno ostvaruje saradnju sa roditeljima. Najveći broj anketiranih nastavnika 58,5 % uglavnom efikasno ostvaruje saradnju sa roditeljima, dok 24,6 % nastavnika uglavnom ne ostvaruje efikasno saradnju sa roditeljima (tabela 1).

Na osnovu dobijenih rezultata, možemo tvrditi da se saradnja između porodice i škole efikasno ostvaruje. Roditelji, nastavnici i stručni saradnici su neraskidiva trijada u vaspitno-obrazovnom procesu i postizanju boljih rezultata učenika.

Tabela 2. Ko je najčešći inicijator Vaše saradnje sa roditeljima u svrhu unapređenja učenikovih postignuća?

	Frekvencije	Procenti
Roditelji	3	4.6
Odjeljske starješine	57	87.7
Predmetni nastavnik	4	6.2
Skolski pedagog ili psiholog	1	1.5
Ukupno	65	100.0

U tabeli 2 je prikazano da najveći broj anketiranih nastavnika (87,7 %) smatra da su odjeljske starješine inicijatori saradnje sa roditeljima. 4,6% nastavnika smatra da su roditelji inicijatori saradnje, a 1,5 % nastavnika da je školski pedagog ili psiholog najčešći inicijator saradnje sa roditeljima.

Odjeljski starješina je u sredini saradničkih odnosa u vaspitno-obrazovnom procesu i preko starješine se ostvaruje saradnja škole sa roditeljima, pedagoško-psihološkom službom i usklađuje vaspitno-obrazovno djelovanje ostalih nastavnika i učenika u svom odjeljenju (Katavić & Batarelo-Kokić, 2017).

Tabela 3. Koji je to period kada se roditelji najčešće informišu za uspjeh učenika?

	Frekvencije	Procenti
Polugodiste	4	6.2
Kraj školske godine	16	24.6
Klasifikacioni period	30	46.2
Kontinuirano	15	23.1
Ukupno	65	100.0

Rezultati u tabeli 3 pokazuju da se 6,2 % roditelja najčešće informišu za uspjeh učenika na polugodištu, dok nastavnici navode da se 24, 6 % roditelja informiše za uspjeh učenika na kraju školske godine. Najveći broj anketiranih nastavnika 46,2% navodi da je klasifikacioni period vrijeme kada se roditelji interesuju za uspjeh učenika. Za kontinuirano informisanje o uspjehu izjasnilo se 23,1 % nastavnika.

Roditelji trebaju da se kontinuirano informišu o uspjehu djeteta koji postiže u školi, kao i o uzrocima pojave neuspjeha, ukoliko postoji. Na drugoj strani, nastavnici trebaju da izdvoje vrijeme za roditelje i budu otvoreni za svaki način informisanja o uspjehu njihove djece.

Tabela 4. Na koji način informišete roditelje kada se javi problem u školi vezan za obrazovna postignuća učenika?

	Frekvencije	Procenti
Roditeljski sastanak	12	18.5
Elektronskim putem	2	3.1
Svi navedeni oblici	1	1.5
Razgovor sa roditeljem	50	76.9
Ukupno	65	100.0

Rezultati u tabeli 4 pokazuju da 18,5% nastavnika informiše roditelje kada se pojavi problem vezan za obrazovna postignuća učenika kroz roditeljske sastanke, dok 3,1 % to radi elektronskim putem. Najveći broj anketiranih nastavnika 76,9% informiše roditelje putem individualnih razgovora. Svega 1,5% nastavnika informiše roditelje o pojavi problema koji se odnosi na obrazovna postignuća učenika kroz sve navedene oblike.

Na osnovu dobijenih rezultata, nastavnici kao najčešći način informisanja roditelja o obrazovnim postignućima naveli su individualni razgovor sa roditeljem, dok su ostali načini informisanja zastupljeni, ali u manjoj mjeri nego razgovor. Put ka primjeni ostalih oblika saradnje biće ostvaren, ukoliko se kroz individualni razgovor nastavnika i roditelja ostvari uzajamno razumijevanje i poštovanje (Rosić & Zloković, 2003).

Tabela 5. Da li smatrate da česta razmjena informacija sa roditeljima o uspjehu učenika doprinosi sprečavanju školskog neuspjeha?

	Frekvencije	Procenti
Da, to je od primarnog značaja	32	49.2
Uglavnom smatram	26	40.0
Djelimično	5	7.7
Ne smatram	2	3.1
Ukupno	65	100.0

U tabeli 5 je prikazano da najveći broj nastavnika 49,2% smatra da je od primarnog značaja za sprečavanje školskog neuspjeha česta razmjena informacija sa roditeljima o uspjehu učenika, dok 40% nastavnika uglavnom to smatra značajnim. Ukupno 7,7% nastavnika djelimično smatra da česta razmjena informacija sa roditeljima o uspjehu učenika doprinosi sprečavanju školskog neuspjeha. Najmanji broj anketiranih nastavnika (2,1%) ne smatra da česta razmjena informacija o uspjehu učenika doprinosi sprečavanju školskog neuspjeha.

Budući da među učenicima postoje razlike, neophodno je odabrati adekvatne strategije pomoći. Plan intervencije bi trebao da postoji u osnovi svake strategije pomoći, kako bi se došlo do boljeg učeničkog vaspitno-obrazovnog postignuća (Malinić, 2007).

Tabela 6. Da li su roditelji otvoreni za različite vidove saradnje sa Vama u svrhu unapređenja učenikovih postignuća?

	Frekvencije	Procenti
Da	24	36.9
Ne	1	1.5
Djelimično	40	61.5
Ukupno	65	100.0

Rezultati u tabeli 6 prikazuju da 36,9 % nastavnika navodi da su roditelji otvoreni za različite vidove saradnje (roditeljske sastanke, individualne razgovore, radionice i predavanja za roditelje) u svrhu unapređenja učenikovih postignuća. Najveći broj anketiranih nastavnika 61,5% navodi da su roditelji djelimično otvoreni za saradnju, dok svega 1,5% roditelja nisu otvoreni za različite vidove saradnje sa nastavnicima.

Na osnovu dobijenih rezultata, možemo tvrditi da su roditelji djelimično otvoreni za različite vidove saradnje u svrhu unapređenja učenikovih postignuća. U školskoj praksi nije jednostavno uspostaviti kvalitetnu saradnju između porodice i škole, ali roditelju kojem se ukaže povjerenje da može doprinijeti efikasnom radu učenika, prihvatiće poziv od strane škole (Rosić & Zloković, 2003). Način na koji nastavnici pristupaju saradnji sa roditeljima će u velikoj mjeri uticati na otvorenost roditelja za različite vidove saradnje.

Tabela 7. Koliko učestvujete u planiranju mjera i aktivnosti sa roditeljima koje su usmjerene na prevenciju neuspjeha učenika?

	Frekvencije	Procenti
Uvijek	13	20.0
Veoma često	24	36.9
Često	18	27.7
Ponekad	9	13.8
Nikad	1	1.5
Ukupno	65	100.0

U tabeli 7 je prikazano da najveći broj anketiranih nastavnika 36,9 % veoma često planira mjere i aktivnosti sa roditeljima koje su usmjerene na prevenciju neuspjeha učenika, dok 27,7 % nastavnika često planira aktivnosti sa roditeljima usmjerene na sprečavanje neuspjeha učenika. Uvijek učestvuje u planiranju mjera i aktivnosti usmjerenih na prevenciju neuspjeha učenika 20% nastavnika, dok 13,8 % nastavnika ponekad učestvuje u planiranju. Svega 1,5 % nastavnika nikad ne učestvuje u planiranju aktivnosti sa roditeljima koje su usmjerene na prevenciju neuspjeha učenika.

Od roditelja se zahtijeva da podrže određene aktivnosti koje je škola već planirala (Ćatić & Karajabić, 2010). Osim toga, poželjno je da roditelji učestvuju u planiranju aktivnosti i sadržaja koji su usmjerene na prevenciju neuspjeha učenika.

Najčešće odjeljski starješina poziva roditelje, ukazuje na probleme učenika u školi, a po potrebi uključuje i pedagoga i psihologa kako bi zajedno procijenili da li dijete/učenik ima dodatnih problema koji ga ometaju, usporavaju, demotiviraju. Psiholog razgovara sa učenicima, postavljaju ciljeve za poboljšanje uspjeha. Roditelj i nastavnik su u toku. Ukoliko nema napretka, mijenjaju se strategije uticaja na učenike. Organizuju se radionice sa učenicima i od njih se traži da sami daju predloge.

Tabela 8. Koji vid saradnje porodice i škole smatrate najdjelotvornijim u cilju praćenja i podsticanja uspjeha učenika?

	Frekvencije	Procenti
Individualni razgovor odjeljski starješina - roditelj	28	43.4
Roditeljski sastanak	5	8
Individualni razgovor predmetni nastavnik - roditelj	13	20.0
Grupni razgovori predmetni nastavnici i odjeljske starješine - roditelji	16	24.6
Predavanja i tribine	2	4
Ukupno	64	100

Rezultati u tabeli 8 prikazuju da 24,6 % nastavnika smatra grupni razgovor između predmetnih nastavnika i odjeljskih starješina i roditelja kao najdjelotvorniji vid saradnje u cilju praćenja i podsticanja uspjeha učenika, 8 % anketiranih nastavnika roditeljski sastanak smatra najdjelotvornijim vidom saradnje. Najveći broj anketiranih nastavnika 43,4% smatra da je to individualni razgovor između odjeljskog starješine i roditelja, dok 20 % nastavnika smatra da je individualni razgovor između predmetnog nastavnika i roditelja najefikasniji vid saradnje u cilju praćenja usjeha učenika. Svega 4 % nastavnika smatra da su to predavanja i tribine.

Tabela 9. U kojoj mjeri intenzivna saradnja sa roditeljima doprinosi efikasnosti učenika u pogledu učenja i ostvarivanja boljih rezultata?

	Frekvencije	Procenti
U velikoj mjeri	51	87.9
U maloj mjeri	7	12.1
Ukupno	58	100.0

Rezultati u tabeli 9 prikazuju da 87,9 % anketiranih nastavnika smatra da intezivna saradnja sa roditeljima u velikoj mjeri doprinosi efikasnosti učenika u pogledu učenja i ostvarivanja boljih rezultata, dok 12,1 % nastavnika smatra da intezivna saradnja u maloj mjeri doprinosi efikasnosti učenika.

Zbog evidentiranih problema neuspjeha učenika, pravi se plan ozbiljnijeg bavljenja ovom tematikom, tako što se angažuju stručnjaci iz škole ili resursnog centra, koji govore o temi neuspjeha, socijalnim problemima, adolescentnim krizama.

Tabela 10. Kako se Vaše dosadašnje učešće u radu škole vezano za prevenciju neuspjeha učenika odvijalo?

	Frekvencije	Procenti
Radionice	4	6.2
Roditeljski sastanci	21	32.3
Individualni razgovori	39	60.0
Predavanja i tribune	1	1.5
Ukupno	65	100.0

Rezultati u tabeli 10 pokazuju da se prema mišljenju najvećeg broja anketiranih nastavnika 60 % dosadašnje učešće u radu škole vezano za prevenciju neuspjeha učenika odvijalo kroz individualne razgovore, a 32,3 % nastavnika navodi da su to roditeljski sastanci. Radionice su način dosadašnjeg učešća u radu škole 6,2 % anketiranih nastavnika, dok svega 1,5 % nastavnika navodi tribine kao način njihovog dosadašnjeg učešća u radu škole sa ciljem sprečavanja neuspjeha učenika.

Tabela 11. Kako biste ocijenili Vašu dosadašnju saradnju sa roditeljima kada je u pitanju prevencija neuspjeha učenika?

	Frekvencije	Procenti
Veoma dobra	14	21.5
Dobra	30	46.2
Zadovoljavajuća	19	29.2
Veoma loša	2	3.1
Ukupno	65	100.0

U tabeli 11 je prikazano da najveći broj anketiranih nastavnika 46,2 % dosadašnju saradnju sa roditeljima u cilju prevencije neuspjeha učenika ocjenjuje dobrom, dok 21,5 nastavnika smatra da je veoma dobra. Dosadašnja saradnja je zadovoljavajuća po mišljenju 29,2 % anketiranih nastavnika, dok je 3,1 % anketiranih nastavnika dosadašnju saradnju sa roditeljima ocijenilo kao veoma lošu.

Tabela 12. Šta predlažete po pitanju poboljšanja saradnje sa roditeljima?

	Frekvencije
Češći roditeljski sastanci	4
Češći individualni razgovori	15
Pomoć stručnih saradnika	1
Predavanja i radionice za roditelje i nastavnike	11
Uvažavanje roditelja	1
Uključivanje roditelja u rad škole	14
Otvorena komunikacija	8
Uvažavanje nastavnika	4
Ukupno	58

U tabeli 12 su prikazani rezultati predloga za poboljšanje saradnje nastavnika i roditelja. Kao što se vidi iz tabele najveći broj nastavnika kao predloge za poboljšanje saradnje navodi češće individualne razgovore, uključivanje roditelja u rad škole, predavanja i radionice za roditelje i nastavnike. Kao predlog za poboljšanje saradnje sa roditeljima, nastavnici navode otvorenu komunikaciju sa roditeljima. Češći roditeljski sastanci i uvažavanje nastavnika su prema mišljenju nastavnika važni za poboljšanje saradnje.

Tabela 13. Navedite primjedbe i poteškoće u saradnji sa roditeljima.

	Frekvencije
Roditelji nijesu dovoljno angazovani	28
Roditelji ne dozvoljavaju nastavnicima da rade svoj posao	6
Nemam primjedbi	2
Zainteresovanost roditelja samo kada su ocjene u pitanju	6
Radionice	14
Ukupno	56

U tabeli 13, najveći broj nastavnika kao prepreku u ostvarivanju saradnje sa roditeljima navodi da roditelji nisu dovoljno angažovani u saradnji i poteškoća je organizovanje radionica za roditelje i nastavnike. Nešto manji broj anketiranih nastavnika kao primjedbu navodi da roditelji ne dozvoljavaju nastavnicima da rade svoj posao i da su zainteresovani samo kada su ocjene u pitanju.

2.2. Rezultati dobijeni anketiranjem roditelja

Tabela 1. Da li se, po Vašem mišljenju, saradnja između porodice i škole efikasno ostvaruje?

	Frekvencije	Procenti
Da	19	28.8
Uglavnom da	39	59.1
Uglavnom ne	8	12.1
Ukupno	66	100.0

Rezultati u tabeli 1 prikazuju da najveći broj roditelja 59,1 % uglavnom efikasno ostvaruje saradnju sa nastavnicima, 28,8 % anketiranih roditelja smatra da se saradnja između porodice i škole efikasno ostvaruje, dok 12,1 % anketiranih roditelja smatra da se saradnja između porodice i škole uglavnom ne ostvaruje efikasno.

Saradnja između porodice i škole stavlja učenika u centar zainteresovanosti i od dobre saradnje koriste imaju djeca, roditelji, nastavnici, kao i sama vaspitno-obrazovna institucija.

Tabela 2. Ko je najčešći inicijator Vaše saradnje sa školom u svrhu unapređenja učenikovih postignuća?

	Frekvencije	Procenti
Roditelji	17	25.8
Odjeljske starješine	45	68.2
Predmetni nastavnik	2	3.0
Roditelji i odjeljske starješine	2	3.0
Ukupno	66	100.0

Rezultati u tabeli 2 prikazuju da je prema mišljenju najvećeg broja anketiranih roditelja 68,2 % odjeljski starješina inicijator saradnje, dok 25,8 % roditelja navodi da su oni inicijatori saradnje sa školom u svrhu unapređenja učenikovih postignuća. Svega 3 % anketiranih roditelja kao inicijatore saradnje navode i roditelje i odjeljske starješine.

Odjeljske starješine su inicijatori saradnje sa roditeljima i od njih se očekuje da planiraju saradnju sa roditeljima, ali i da imaju ostvarenu saradnju sa predmetnim nastavnicima.

Tabela 3. Koji je to period kada se najčešće informišete za uspjeh Vaše djece?

	Frekvencije	Procenti
Polugodište	3	4.5
Kraj školske godine	1	1.5
Klasifikacioni period	19	28.8
Kontinuirano	43	65.2
Ukupno	66	100.0

U tabeli 3 je prikazano da se najveći broj anketiranih roditelja 65,2 % najčešće kontinuirano informiše za uspjeh djece. Polugodište je period kada se 4,5 % roditelja informiše za uspjeh, dok se 28,8 % roditelja najčešće informiše za uspjeh svoje djece na klasifikacionom periodu. Svega 1,5 % anketiranih roditelja se informiše za uspjeh djece na kraju školske godine.

Na osnovu dobijenih rezultata, možemo zaključiti da se roditelji kontinuirano informišu za uspjeh svoje djece. Informisanost roditelja o učenikovim postignućima može pozitivno uticati na napredak i uspjeh učenika, jer roditelji imaju veliki uticaj na svoju djecu i potrebne je da su informisani o uspjesima i radu svoje djece.

Tabela 4. Na koji način Vas informišu učitelji i nastavnici kada se pojavi problem u školi vezan za obrazovna postignuća učenika?

	Frekvencije	Procenti
Razgovor sa učiteljima i nastavnicima	29	43.9
Roditeljski sastanak	22	33.3
Elektronskim putem	14	21.2
Neinformisani smo	1	1.5
Ukupno	66	100.0

Rezultati u tabeli 4 prikazuju da najveći broj anketiranih roditelja 43,9 % navodi razgovor sa učiteljima i nastavnicima kao način na koji su najčešće informisani od strane nastavnika kada se pojavi problem u školi. Roditeljski sastanak je nešto manje prisutan prema mišljenju 33,3 % roditelja. 21,2 % anketiranih roditelja navodi da ih učitelji i nastavnici informišu o obrazovnim postignućima učenika, a svega 1,5 % roditelja navodi da su neinformisani kada je u pitanju problem u školi.

Tabela 5. Da li smatrate da česta razmjena informacija sa učiteljem (odjeljskim starješinom) o uspjehu učenika doprinosi sprečavanju školskog neuspjeha?

	Frekvencije	Procenti
Da, to je od primarnog značaja	34	51.5
Uglavnom smatram	20	30.3
Djelimično	9	13.6
Ne smatram	3	4.5
Ukupno	66	100.0

U tabeli 5 je prikazano da 51,5 % roditelja smatra da je od primarnog značaja za sprečavanje školskog neuspjeha česta razmjena informacija sa učiteljem o uspjehu učenika, dok 13,6 % roditelja uglavnom to smatra značajnim. Ukupno 13,6 % roditelja djelimično smatra da česta razmjena informacija sa učiteljem o uspjehu učenika doprinosi sprečavanju školskog neuspjeha. Najmanji broj anketiranih roditelja (4,5%) ne smatra da česta razmjena informacija o uspjehu učenika doprinosi sprečavanju školskog neuspjeha. Odgovor je bio očekivan, budući da je nužna pretpostavka uspjeha učenika upravo funkcionalna saradnja između nastavnika i roditelja.

Jedino se kroz često informisanje o učenikovom radu u školi može saznati da li ima nekih problema i poteškoća na polju uspjeha, ponašanja, jer učenici rijetko kad govore o lošim ocjenama, vršnjačkom ponašanju i drugim problemima u školi i izvan škole.

Tabela 6. Da li su učitelji i nastavnici otvoreni, po Vašem mišljenju, za različite vidove saradnje sa Vama u svrhu unapređenja učenikovih postignuća?

	Frekvencije	Procenti
Da	34	51.5
Ne	2	3.0
Djelimicno	30	45.5
Ukupno	66	100.0

Rezultati u tabeli 6 prikazuju da 51,5% anketiranih roditelja smatra da su učitelji i nastavnici otvoreni za različite vidove saradnje sa njima u svrhu unapređenja učenikovih postignuća. Ukupno 45,5% roditelja smatra da su nastavnici djelimično otvoreni za različite vidove saradnje sa njima, u svrhu unapređenja učenikovih postignuća, a svega 3% anketiranih roditelja navodi da učitelji nisu otvoreni za različite vidove saradnje.

Razredne starješine treba da su više upućeni preko predmetnih nastavnika u rad svakog učenika, da bi te informacije prenijeli roditeljima.

Tabela 7. Koliko učestvujete u planiranju mjera i aktivnosti sa školom usmjerenih na prevenciju neuspjeha učenika?

	Frekvencije	Procenti
Uvijek	4	6.1
Veoma često	6	9.1
Često	29	43.9
Ponekad	26	39.4
Nikad	1	1.5
Ukupno	66	100.0

Rezultati u tabeli 7 prikazuju da najveći broj anketiranih roditelja 43,9% često učestvuje u planiranju mjera i aktivnosti sa školom u cilju prevencije neuspjeha učenika. Nešto manji broj anketiranih roditelja (39,4%) ponekad učestvuje u planiranju mjera i aktivnosti sa školom kako bi se spriječio školski neuspjeh. Veoma često učestvuje u planiranju navedenog 9,1% roditelja, dok uvijek učestvuje u planiranju mjera i aktivnosti sa školom usmjerenih na prevenciju neuspjeha učenika svega 6,1% anketiranih roditelja. Najmanji broj ispitanika (1,5%) nikad ne učestvuje u aktivnostima sa školom usmjerenih na prevenciju neuspjeha učenika.

Učestvujući često u školskim aktivnostima, roditeljima je omogućeno da razvijaju nove ideje i da više učestvuju u aktivnostima koje će biti korisne nastavnicima, učenicima i roditeljima (Jurčić, 2009). Edukativne radionice za nastavnike i roditelje o njihovoj saradnji kao faktoru prevencije neuspjeha učenika su korisne i mogu doprinijeti poboljšanju uspjeha učenika. Kontinuiran rad, odnosno saradnja neće ostaviti prostora produblivanju nekog problema ako postoji, već će uvijek biti u službi napredovanja učenika.

Tabela 8. Koji vid saradnje porodice i škole smatrate najdjelotvornijim u cilju praćenja i podsticanja uspjeha učenika?

	Frekvencije	Procenti
Individualni razgovori odjeljski starješina - roditelj	33	50.0
Roditeljski sastanak	17	25.8
Individualni razgovori predmetni nastavnik - roditelj	9	13.6
Grupni razgovori predmetni nastavnici i odjeljske starješine - roditelji	4	6.1
Predavanja i tribine	3	4.5
Ukupno	66	100.0

Rezultati u tabeli 8 prikazuju da polovina anketiranih roditelja (50%) smatra individualni razgovor između odjeljskog starješine i roditelja najdjelotvornijim vidom saradnje porodice i škole u cilju praćenja i podsticanja uspjeha učenika. Roditeljski sastanak je efikasan u cilju praćenja i podsticanja uspjeha učenika prema mišljenju 25,8% anketiranih roditelja. Ukupno 13,6% roitelja navodi individualni razgovor između predmetnog nastavnika i roditelja efikasnim u praćenju i podsticanju uspjeha učenika. Prema mišljenju 6,1% roditelja, grupni razgovori u kojima učestvuju predmetni nastavnici, odjeljske starješine i roditelji su takođe značajan vid saradnje u praćenju uspjeha učenika. Svega 4,1% roditelja navodi predavanja i tribine kao vidove saradnje u cilju efikasnog praćenja i podsticanja uspjeha učenika.

Tabela 9. U kojoj mjeri intenzivna saradnja sa nastavnicima i saradnicima doprinosi efikasnosti učenika u pogledu učenja i ostvarivanja boljih rezultata?

	Frekvencije	Procenti
U velikoj mjeri	48	72.7
U maloj mjeri	18	27.3
Ukupno	66	100.0

Rezultati u tabeli 9 prikazuju da većina anketiranih roditelja (72,7%) smatra da intezivna saradnja sa nastavnicima i saradnicima u velikoj mjeri doprinosi efikasnosti učenika u pogledu učenja i ostavarivanja boljih rezultata, dok 27,3% roditelja navodi da pomenuta saradnja u maloj mjeri doprinosi efikasnosti učenika u pogledu učenja i ostvarivanja boljih rezultata.

Naši ispitanici navode da su stručni saradnici ključni posrednici u uspostavljanju čvršće timske povezanosti između nastavnika, roditelja i samih učenika, te da su pomaci u napredovanju učenika efikasniji.

Otvorena komunikacija sa učiteljima omogućava učenicima da postižu bolji uspjeh. Na taj način lako i brzo dobijamo jasnu sliku trenutne situacije kod učenika, gdje kroz razgovor sa roditeljima brže i bolje možemo da riješimo problem u učenju i ponašanju učenika.

Tabela 10. Kako se Vaše dosadašnje učešće u radu škole vezano za prevenciju neuspjeha učenika odvijalo?

	Frekvencije	Procenti
Radionice	3	4.5
Roditeljski sastanci	41	62.1
Individualni razgovori	22	33.3
Ukupno	66	100.0

U tabeli 10 je prikazano da se dosadašnje učešće roditelja u radu škole vezano za prevenciju neuspjeha učenika odvijalo kroz roditeljske sastanke, prema mišljenju najvećeg broja anketiranih roditelja (62,1%). Ukupno 33,3% roditelja navodi individualne razgovore, a svega 4,5% roditelja smatra da se dosadašnje učešće u radu škole vezano za prevenciju neuspjeha učenika odvijalo kroz radionice na kojima su identifikovali faktore i razloge neuspjeha učenika, kreirajući zajedno planove za poboljšanje aktuelnog stanja. Nastavnici planiraju vremensku dinamiku susreta sa roditeljima i obavještavaju ih kontinuirano o rezultatima zajedničkog djelovanja i efektima uticaja na ponašanje učenika.

Tabela 11. Kako biste ocijenili Vašu dosadašnju saradnju sa učiteljima i nastavnicima kada je u pitanju prevencija neuspjeha učenika?

	Frekvencije	Procenti
Veoma dobra	10	15.2
Dobra	13	19.7
Zadovoljavajuća	36	54.5
Loša	6	9.1
Veoma loša	1	1.5
Ukupno	66	100.0

U tabeli 11 je prikazano da najveći broj anketiranih roditelja 54,5% dosadašnju saradnju sa nastavnicima ocjenjuje kao zadovoljavajuću. Ukupno 19,7% roditelja dosadašnju saradnju sa učiteljima i nastavnicima kada je u pitanju prevencija neuspjeha učenika smatra dobrom. Da je dosadašnja saradnja sa nastavnicima veoma dobra navodi 15,2% roditelja, a svega 1,5% roditelja smatra da je veoma loša. Dosadašnju saradnju sa nastavnicima u prevenciji neuspjeha učenika ocijenilo je veoma lošom 9,1% roditelja.

Tabela 12. Navedite primjedbe i poteškoće u saradnji sa učiteljima i nastavnicima.

	Frekvencije
Nedostatak vremena učitelja za nas roditelje	18
Nedostatak saradnje i razumijevanja za nas roditelje	10
Sa nekim predmetnim nastavnicima teško se ostvaruje saradnja	3
Neorganizovanje roditeljskih kada je to potrebno	3
Slaba komunikacija između razrednog i predmetnih nastavnika	1
Roditelji nijesu dovoljno angazovani	3
Nezainteresovanost nastavnika za saradnju	1
Nemam primjedbi	24
Sve pohvale	1
Često mijenjanje nastavnika i razrednih starješina	1
Ukupno	65

U tabeli 12 najveći broj roditelja nema primjedbi na saradnju sa nastavnicima. Nešto manji broj roditelja navodi da su nedostatak vremena učitelja za njih roditelje i nedostatak saradnje i razumijevanja za roditelje primjedbe i poteškoće u saradnji sa učiteljima. Kao ostale primjedbe u ostvarivanju saradnje sa učiteljima navode da se sa nekim predmetnim nastavnicima teško ostvaruje saradnja. Često mijenjanje nastavnika i razrednih starješina i neorganizovanje roditeljskih sastanaka kada je to potrebno su takođe poteškoće u saradnji sa učiteljima.

Tabela 13. Šta predlažete po pitanju poboljšanja saradnje sa učiteljima i nastavnicima?

	Frekvencije
Češći roditeljski sastanci	16
Češći individualni razgovori	24
Pomoć stručnih saradnika	4
Predavanja i radionice za roditelje i nastavnike	9
Uvažavanje roditelja	6
Uključivanje roditelja u rad škole	4
Mladji učitelji u prvim razredima	1
Ukupno	64

U tabeli 13 su prikazani rezultati predloga za poboljšanje saradnje nastavnika i roditelja. Kao što se vidi iz tabele najveći broj roditelja kao predloge za poboljšanje saradnje sa nastavnicima navodi češće roditeljske sastanke, individualne razgovore, predavanja i radionice za roditelje i nastavnike, kao i uvažavanje roditelja. Nešto manji broj roditelja navodi pomoć stručnih saradnika, kao i uključivanje roditelja u rad škole za poboljšanje saradnje sa nastavnicima.

2.3. Upoređivanje rezultata istraživanja nastavnika i roditelja

H1: Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u odgovorima roditelja i nastavnika po pitanju planiranja i ostvarivanja saradnje ca ciljem unapređenja učenikovih postignuća u drugom ciklusu.

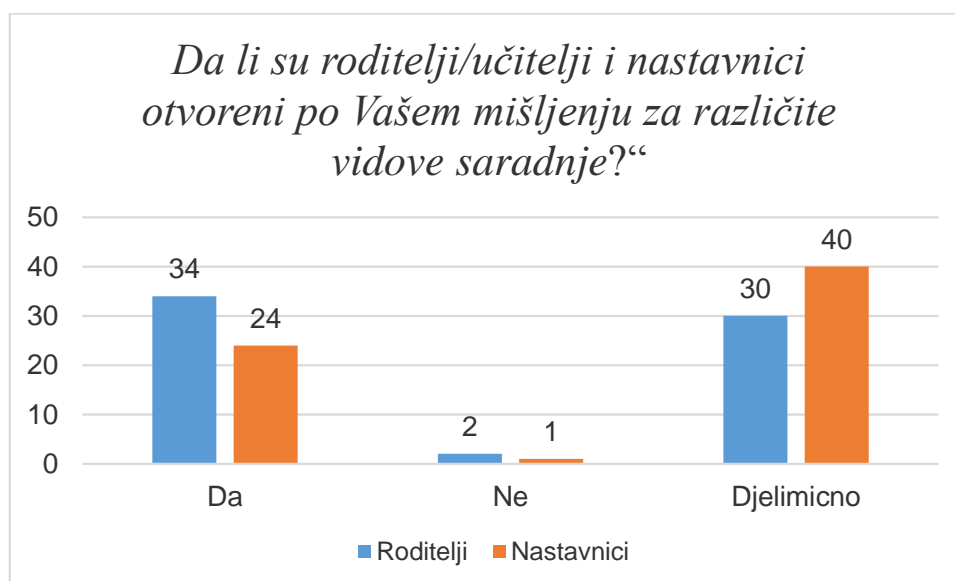
Našu prvu hipotezu smo testirali kroz sljedeća pitanja iz upitnika za nastavnike i roditelje. Nastavnici i roditelji su odgovarali na sljedeća pitanja:

Da li su roditelji otvoreni po Vašem mišljenju za različite vidove saradnje?

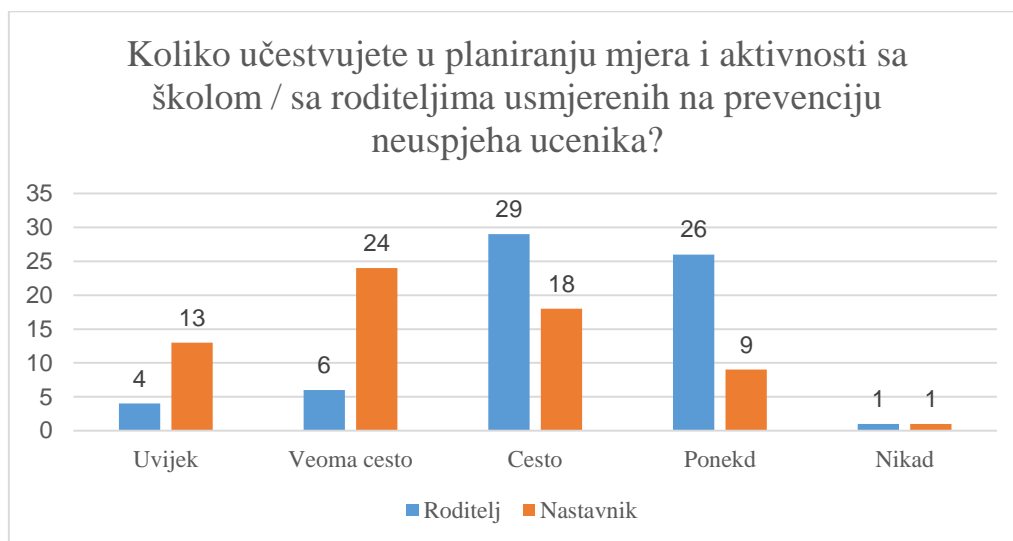
Koliko učestvujete u planiranju mjera i aktivnosti sa roditeljima usmjerenih na prevenciju neuspjeha učenika?

Koji vid saradnje porodice i škole smatrate najdjelotvornijim u cilju praćenja i podsticanja učenika?

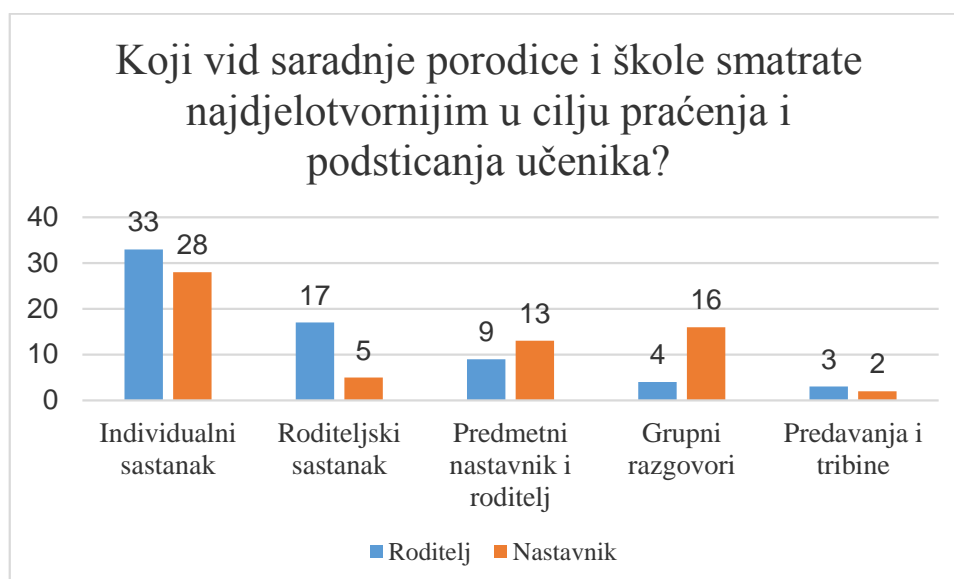
Na pitanje „*Da li su roditelji/učitelji i nastavnici otvoreni po Vašem mišljenju za različite vidove saradnje?*“ dobijamo da ne postoji statistički značajna razlika u odgovorima između nastavnika i roditelja. Naime, roditelji u 51,5% slučajeva smatraju da su nastavnici otvoreni za saradnju i u 45,5% slučajeva smatraju da su djelimično otvoreni za saradnju, dok nastavnici smatraju da su roditelji u 36,9% slučajeva otvoreni za saradnju sa njima i da je 61,5% roditelja djelimično otvoreno za saradnju sa njima.

Na pitanje „Koliko učestvujete u planiranju mjera i aktivnosti sa roditeljima / sa školom usmjerenih na prevenciju neuspjeha učenika?“ dobijamo statistički značajnu razliku u odgovorima nastavnika i roditelja. Dobijeni hi kvadrat, $\chi^2=26,39$, sa $df=4$ i nivoom značajnosti $p=0.000$, je pokazao da roditelji često (43,9%) i ponekad (39%) učestvuju u planiranju mjera i aktivnosti usmjerenih na prevenciju neuspjeha učenika naspram nastavnika koji u 36,9% slučajeva veoma često, uvijek (20%) i često (27,7%) planiraju mjere i aktivnosti usmjerene na prevenciju neuspjeha učenika.

Na pitanje „Koji vid saradnje porodice i škole smatrate najdjelotvornijim u cilju praćenja i podsticanja učenika?“ dobijamo da postoji statistički značajna razlika u odgovorima između nastavnika i roditelja. Dobijeni hi kvadrat, $\chi^2=15,055$, sa $df=4$ i nivo značajnosti $p=0.005$, je pokazao da roditelji smatraju najdjelotvorniji individualne sastanke (50%) i roditeljske sastanke (25%) dok nastavnici smatraju da su najdjelotvorniji individualni sastanci (43,8%), sastanci sa predmetnim nastavnikom (20,3%) i grupni sastanci (25%).

Na osnovu dobijenih podataka možemo potvrditi našu hipotezu da postoji statistički značajna razlika u odgovorima roditelja i nastavnika po pitanju planiranja i ostvarivanja saradnje sa ciljem unapređenja učenikovih postignuća u drugom ciklusu jer roditelji ne učestvuju u planiranju već najviše traže individualne i roditeljske sastanke.

H2: *Pretpostavlja se roditelji svojim aktivnim uključivanjem i razmjenom informacija sa nastavnicima doprinose boljim rezultatima njihove djece u školi*

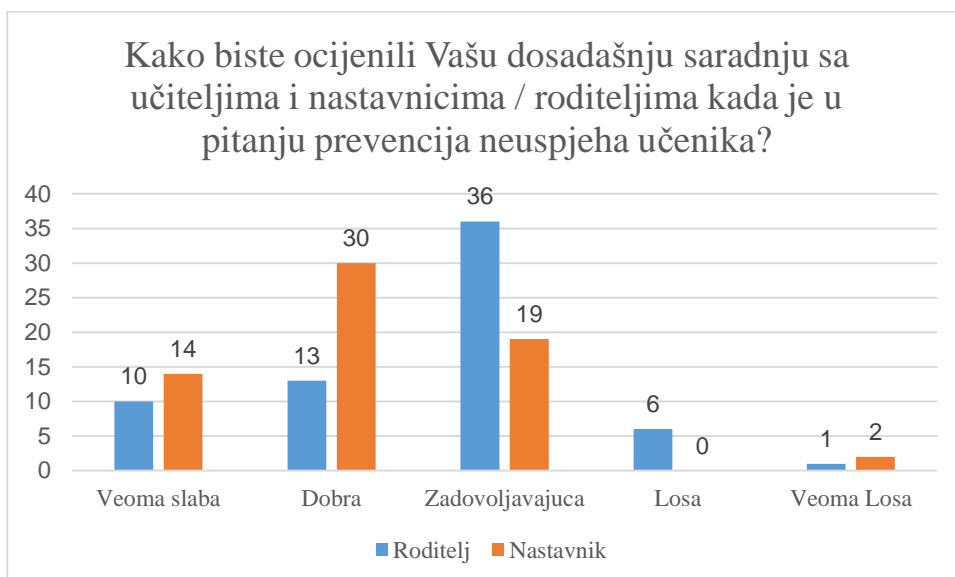
Našu drugu hipotezu smo testirali kroz sljedeća pitanja iz upitnika za nastavnike i roditelje. Nastavnici i roditelji su odgovarali na sljedeća pitanja:

Kako biste ocijenili Vašu dosadašnju saradnju sa učiteljima i nastavnicima / roditeljima kada je u pitanju prevencija neuspjeha učenika?

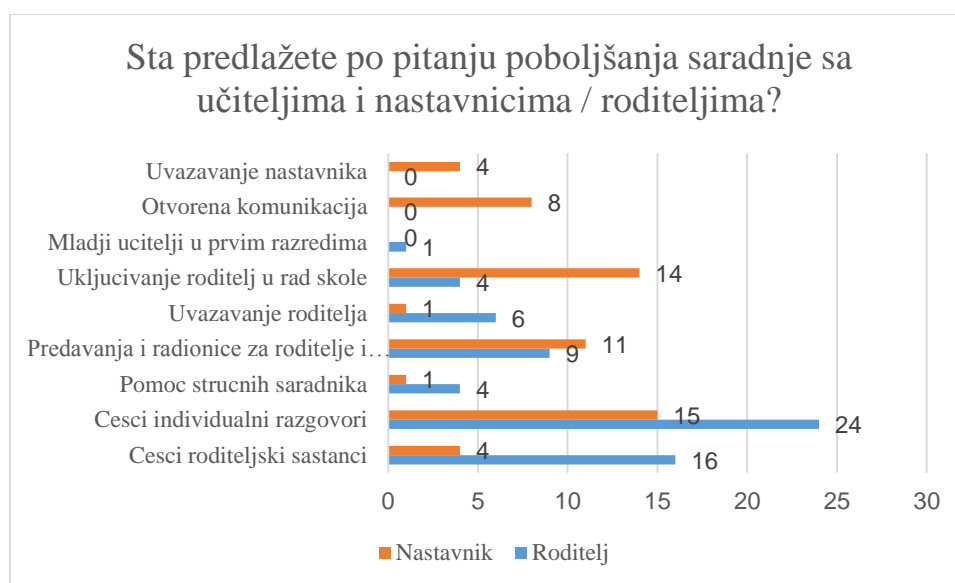
Šta predlažete po pitanju poboljšanja saradnje sa učiteljima i nastavnicima/ roditeljima?

Navedite primjedbe i poteškoće u saradnji sa učiteljima i nastavnicima / roditeljima.

Na pitanje „Kako biste ocijenili Vašu dosadašnju saradnju sa učiteljima i nastavnicima / roditeljima kada je u pitanju prevencija neuspjeha učenika?“ dobijamo da postoji statistički značajna razlika u odgovorima između nastavnika i roditelja. Dobijeni hi kvadrat, $\chi^2=18,989$, sa $df=4$ i nivoom značajnosti $p=0.001$, je pokazao da roditelji smatraju da je dosadašnja saradnja sa školom zadovoljavajuća (54,5%) i dobra (19,7%) dok nastavnici smatraju da je dobra (46,2%), zadovoljavajuća (29,2%) i veoma slaba (21,5%).

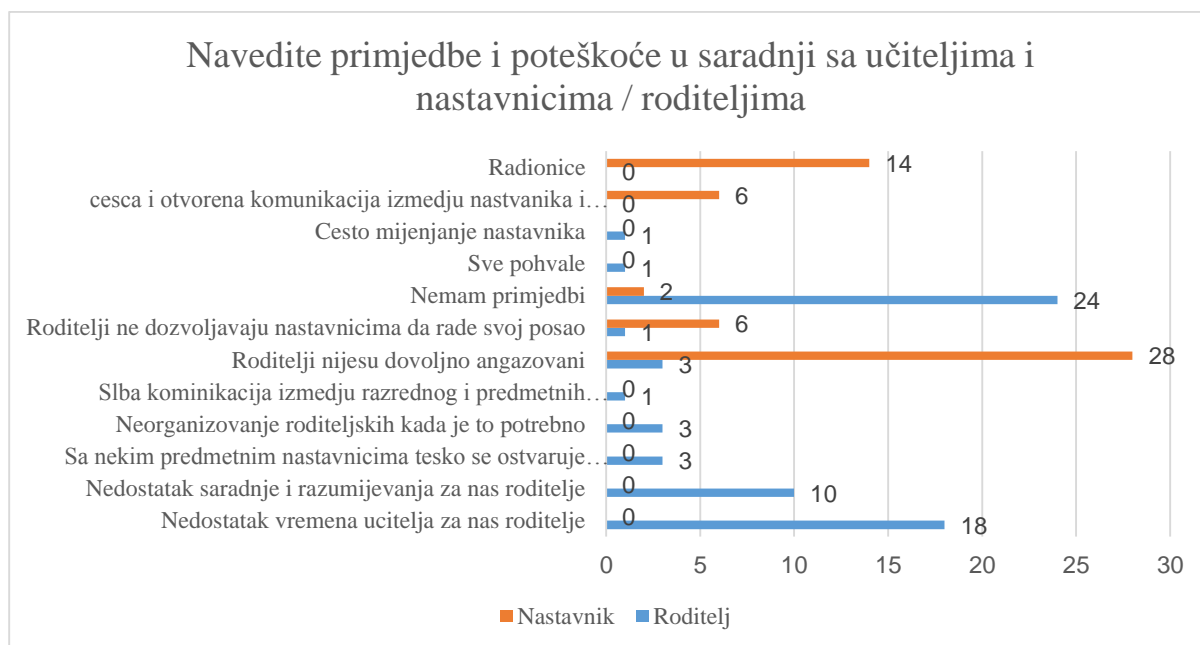

Na pitanje „Šta predlažete po pitanju poboljšanja saradnje sa učiteljima i nastavnicima/ roditeljima?“ dobijamo da postoji statistički značajna razlika u odgovorima između nastavnika i roditelja. Dobijeni hi kvadrat, $\chi^2=33,189$, sa $df=8$ i nivoom značajnosti $p=0.000$, je pokazao da roditelji smatraju da saradnju poboljšavaju češći individualni razgovori (37,5) i češći roditeljski sastanci (25%) naspram nastavnika koji smatraju da saradnju sa roditeljima poboljšavaju preko uključivanja roditelja u rad škole (24%) i preko češćih individualnih razgovora (25%).

Na pitanje „Navedite primjedbe i poteškoće u saradnji sa učiteljima i nastavnicima / roditeljima“ dobijamo da postoji statistički značajna razlika u odgovorima između nastavnika i roditelja. Dobijeni hi kvadrat, $\chi^2=99,228$, sa $df=11$ i nivoom značajnosti $p=0.000$, je pokazao da roditelji

smatraju da nemaju primjedbi (39%), da nastavnici i učitelji nemaju dovoljno vremena za njih (27,7%) i da nastavnici i učitelji nemaju dovoljno razumijevanja za roditelje (15,4%) naspram nastavnika koji smatraju da roditelji nijesu dovoljno angažovani oko svoje djece (50%)i da ne dozvoljavaju nastavnicima da rade svoj posao (10,7%).

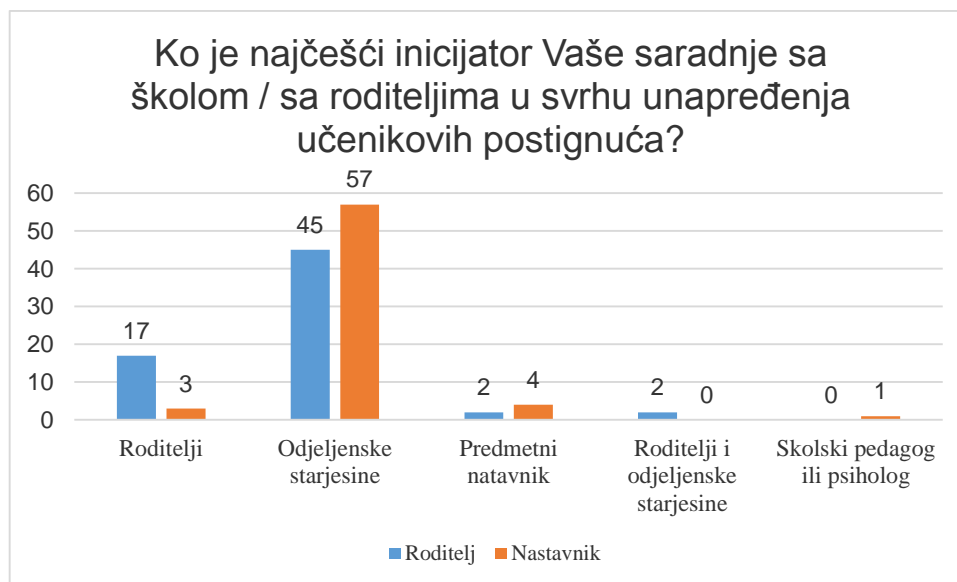
Na osnovu dobijenih podataka možemo potvrditi našu hipotezu da roditelji svojim aktivnim uključivanjem i razmjenom informacija sa nastavnicima doprinose boljim rezultatima njihove djece u školi. Naime nastavnici smatraju da roditelji nisu dovoljno angažovani oko svoje djece, da treba češće da se uključuju u rad škole dok roditelji smatraju da nastavnici nemaju dovoljno vremena za njih, traže češće individualne razgovore sa nastavnicima.

H3: *Pretpostavlja se da nastavnici iniciraju različite modele saradnje sa roditeljima u svrhu unapređenja učenikovih postignuća.*

Našu treću hipotezu smo testirali kroz sljedeće pitanje iz upitnika za nastavnike i roditelje. Nastavnici i roditelji su odgovarali na sljedeće pitanja:

Ko je najčešći inicijator Vaše saradnje sa školom / sa roditeljima u svrhu unapređenja učenikovih postignuća?

Na pitanje „Ko je najčešći inicijator Vaše saradnje sa školom / sa roditeljima u svrhu unapređenja učenikovih postignuća? dobijamo da postoji statistički značajna razlika u odgovorima između nastavnika i roditelja. Dobijeni hi kvadrat, $\chi^2=14,872$, sa $df=4$ i nivoom značajnosti $p=0.005$, je pokazao da nastavnici smatraju da su odjeljske starješine oni koji iniciraju modele saradnje (87,7%) dok roditelji smatraju da su to odjeljske starješine (68.2%) i roditelji (25,8%).

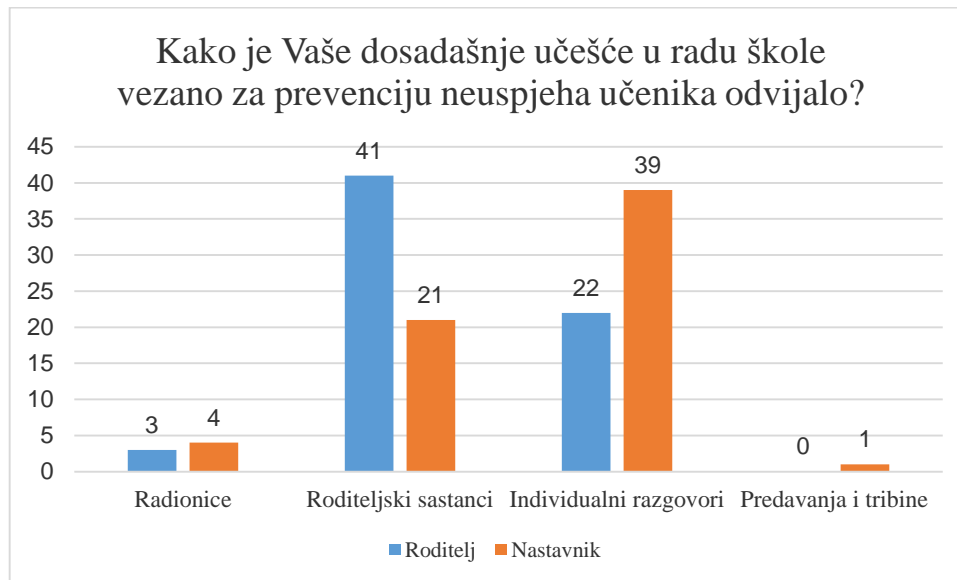
Na osnovu dobijenih podataka možemo potvrditi našu hipotezu da nastavnici iniciraju različite modele saradnje sa roditeljima u svrhu unapređenja učenikovih postignuća jer nastavnici vide isključivo svoju ulogu u iniciranju dok roditelji vide nastavničku i svoju ulogu.

H4: Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika između roditelja i nastavnika u pogledu dosadašnje saradnje porodice i škole koja se odvija kroz roditeljske sastanke.

Našu četvrtu hipotezu smo testirali kroz sljedeće pitanje iz upitnika za nastavnike i roditelje. Nastavnici i roditelji su odgovarali na sljedeće pitanje:

Kako se Vaše dosadašnje učešće u radu škole vezano za prevenciju neuspjeha učenika odvijalo?

Na pitanje „Kako se Vaše dosadašnje učešće u radu škole vezano za prevenciju neuspjeha učenika odvijalo?“ dobijamo da postoji statistički značajna razlika u odgovorima između nastavnika i roditelja. Dobijeni hi kvadrat, $\chi^2=12,325$, sa $df=3$ i nivoom značajnosti $p=0.000$, je pokazao da roditelji u radu škole učestvuju na roditeljskim sastancima (62,1%) dok nastavnici smatraju da roditelji nijviše učesvuju u radu škole preko individualnih razgovora sa nsatvnicima (60%).

Na osnovu dobijenih podataka možemo potvrditi našu hipotezu da postoji statistički značajna razlika u odgovorima roditelja i nastavnika u pogledu dosadašnje saradnje porodice i škole koja se odvija kroz roditeljske sastanke jer roditelji saradnju sa školom najviše vide kroz roditeljske sastanke a nastavnici i učitelji najčešće kroz individualne razgovore sa roditeljima.

H5: *Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika između roditelja i nastavnika u pogledu na to da raznovrsnost modela saradnje između porodice i škole korelira sa nivoom uspjeha nu školi.*

Našu petu hipotezu smo testirali kroz sljedeća pitanja iz upitnika za nastavnike i roditelje. Nastavnici i roditelji su odgovarali na sljedeća pitanja:

Koji je to period kada se roditelji najčešće informišu za uspjeh djeteta?

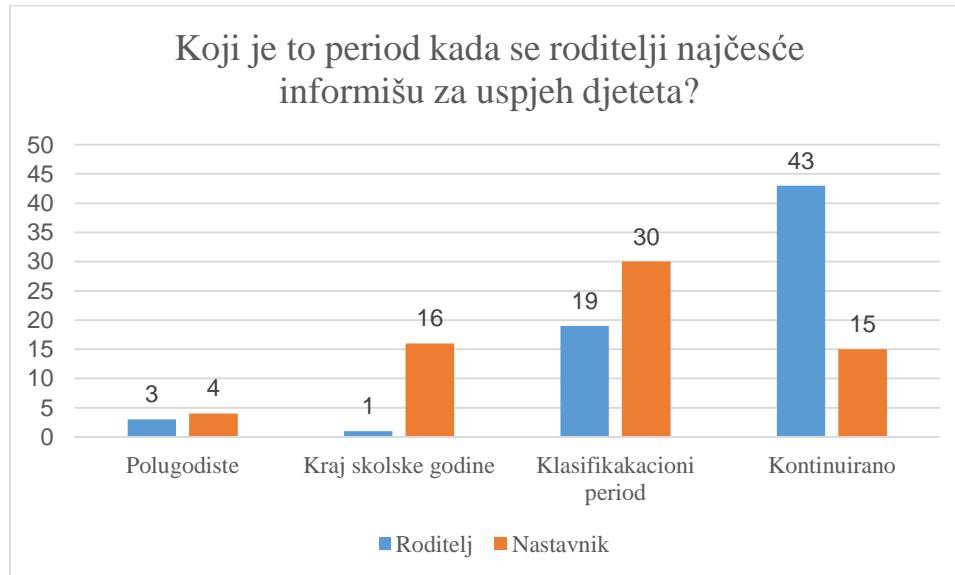
Na koji način Vas informišu učitelji i nastavnici kada se pojavi problem?/Na koji način informišete roditelje kada se pojavi problem u školi vezan za obrazovna postignuća učenika?

Da li smatrate da česta razmjena informacija sa učiteljem / roditeljem doprinosi smanjenju neuspjeha učenika?

U kojoj mjeri intenzivna saradnja sa nastavnicima i saradnicima / roditeljima doprinosi efikasnosti učenika u pogledu učenja i ostvarivanja boljih rezultata?

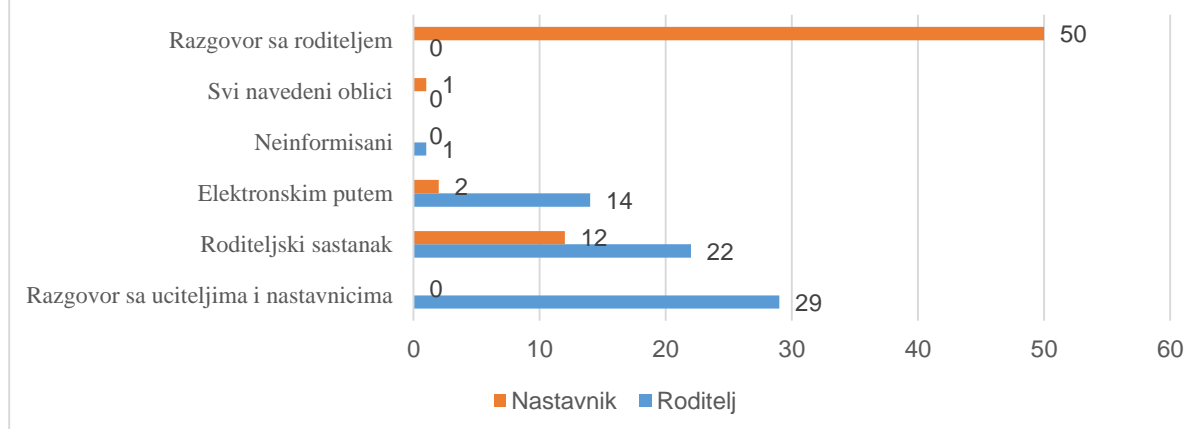
Na pitanje „Koji je to period kada se roditelji najčešće informišu za uspjeh djeteta?“ dobijamo da postoji statistički značajna razlika u odgovorima između nastavnika i roditelja. Dobijeni hi kvadrat,

$\chi^2=29,359$, sa $df=3$ i nivoom značajnosti $p=0.000$, je pokazao da roditelji smatraju da se kontinuirano informišu (63,2%), dok nastavnici smatraju da se informišu najviše kad su klasifikacioni periodi (46,2%) i na kraju školske godine (24,6%).

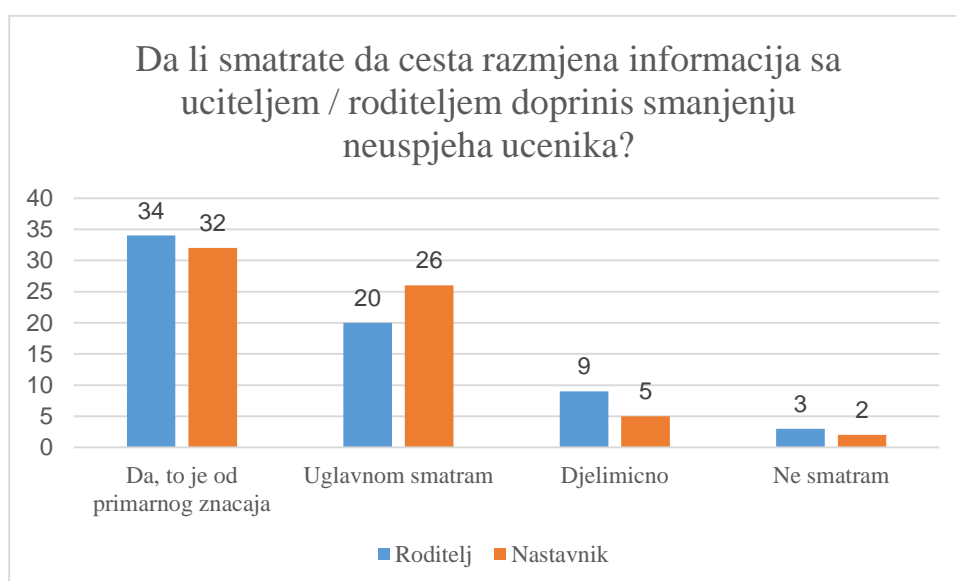

Na pitanje „Na koji način Vas informišu učitelji i nastavnici kada se pojavi problem?/Na koji način informišete roditelje kada se pojavi problem u školi vezan za obrazovna postignuća učenika?“ dobijamo da postoji statistički značajna razlika u odgovorima između nastavnika i roditelja. . Dobijeni hi kvadrat, $\chi^2=92,939$, sa $df=5$ i nivoom značajnosti $p=0.000$, je pokazao da roditelji smatraju da ih nastavnici informišu kada se pojavi problem kroz razgovor sa učiteljem i nastavnikom (43,9%) i preko roditeljskog sastanka (33,3%) dok nastavnici navode sa roditelje najčešće koriste razgovor sa roditeljem (76,9%).

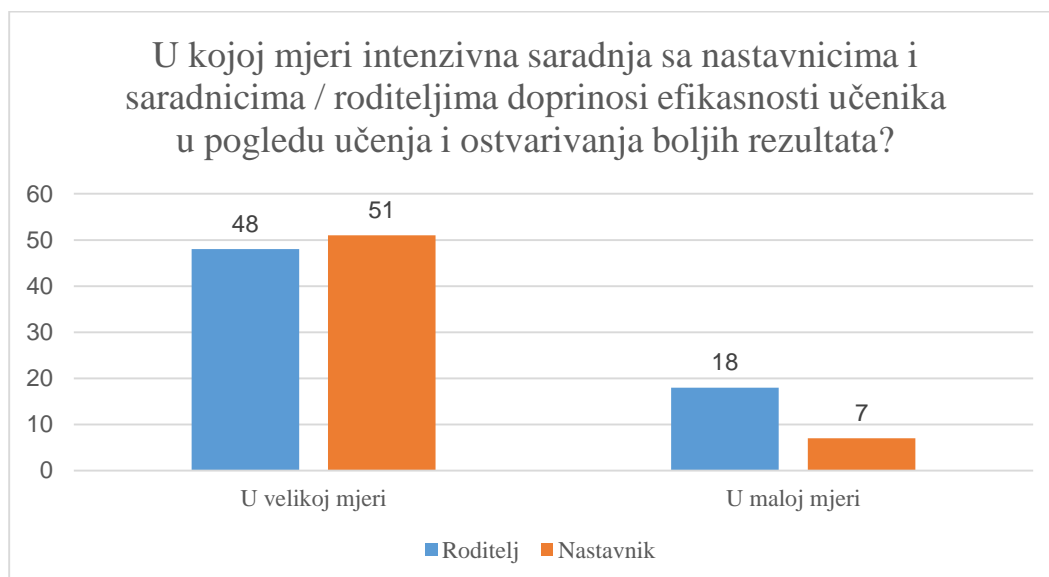
Na koji način Vas informišu učitelji i nastavnici kada se pojavi problem?/Na koji način informišete roditelje kada se pojavi problem u školi vezan za obrazovna postignuća?

Na pitanje „*Da li smatrate da česta razmjena informacija sa učiteljem / roditeljem doprinese smanjenju neuspjeha učenika?*” ne dobijamo da postoji statistički značajna razlika u odgovorima između nastavnika i roditelja. Naime i roditelji i nastavnici smatraju da je to od primarnog značaja.

Na pitanje „*U kojoj mjeri intenzivna saradnja sa nastavnicima i saradnicima / roditeljima doprinosi efikasnosti učenika u pogledu učenja i ostvarivanja boljih rezultata?*“ dobijamo da postoji statistički značajna razlika u odgovorima između nastavnika i roditelja. Dobijeni hi kvadrat, $\chi^2=4,433$, sa $df=1$ i nivoom značajnosti $p=0.035$, je pokazao da roditelji, njih 72,7% smatraju da u velikoj mjeri saradnja sa nastavnicima doprinosi efikasnosti učenika u pogledu učenja i ostvarivanja boljih rezultata naspram 87,9% nastavnika koji isto to smatraju.

Na osnovu dobijenih podataka možemo potvrditi našu hipotezu da postoji statistički značajna razlika u odgovorima roditelja i nastavnika u pogledu raznovrsnosti modela saradnje između porodice i škole koji koreliraju sa nivoom uspjeha nu školi.

ZAKLJUČAK

Predmet našeg istraživanja su stavovi roditelja i nastavnika prema ostvarivanju njihove saradnje u cilju prevencije neuspjeha učenika u četvrtom, petom i šestom razredu.

Za uspjeh učenika u školi posebno je važna kontinuirana saradnja između porodice i škole. Ona ima veliki uticaj na sprečavanje školskog neuspjeha, kao i sprovođenju zajedničkih aktivnosti na njegovom poboljšanju.

Rezultati istraživanja su pokazali da se saradnja porodice i škole u cilju prevencije neuspjeha učenika u praksi crnogorskih osnovnih škola planira i ostvaruje u skladu sa mogućnostima roditelja i nastavnika, te da ta saradnja ima svrhu unapređenja vaspitno-obrazovnih postignuća učenika.

Ovim istraživanjem smo apostrofirali značaj saradnje između porodice i škole u sprečavanju neuspjeha učenika u drugom ciklusu. Praćenje rada učenika od strane roditelja ključna je za njegov dalji napredak. Prvenstveno, učenik dobija satisfakciju jer zna da je kontrolisan i da će njegov uspjeh biti zapažen. Sa druge strane, roditelj može da prati i uloži dodatni napor da spriječi eventualne probleme u učenju posebno ako zna koji je uzrok tih problema.

Cilj našeg istraživanja je utvrditi i objasniti aspekte saradnje između porodice i škole, u domenu funkcionalnijeg prevazilaženja neuspjeha u drugom ciklusu u školskoj praksi.

Rezultati našeg istraživanja su pokazali sledeće:

- Postoji statistički značajna razlika u odgovorima roditelja i nastavnika po pitanju planiranja i ostvarivanja saradnje ca ciljem unapređenja učenikovih postignuća u drugom ciklusu.
- Roditelji svojim aktivnim uključivanjem i razmjenom informacija sa nastavnicima doprinose boljim rezultatima njihove djece u školi
- Nastavnici iniciraju različite modele saradnje sa roditeljima u svrhu unapređenja učenikovih postignuća.
- Postoji statistički značajna razlika između roditelja i nastavnika u pogledu dosadašnje saradnje porodice i škole koja se odvija kroz roditeljske sastanke.
- Postoji statistički značajna razlika između roditelja i nastavnika u pogledu na to da raznovrsnost modela saradnje između porodice i škole korelira sa nivoom uspjeha nu školi.

U skladu sa navedenim, možemo potvrditi sporedne hipoteze.

Glavna hipoteza - Pretpostavlja se da je kvalitet saradnje porodice i škole u visokoj korelaciji sa uspjehom učenika, kao i da u aktuelnom kontekstu partnerstvo između porodice i škole nije na odgovarajućem nivou po procjeni naših ispitanika – prihvata se.

Naša preporuka za dalja istraživanja je sprovesti istraživanja na većem istraživačkim uzorkom. Smatramo da bi bilo značajno posmatrati realizaciju aktivnosti roditelja i nastavnika u funkciji sprečavanja školskog neuspjeha, radionice koje su kreirane zajedničkim djelovanjem nastavnika i roditelja i usmjerene na pomoć i podršku učenicima kako bi prevazišli neuspjeh u školi, predavanja na kojima su roditelji aktivni učesnici. Na taj način bi sagledali objektivnije planiranje i ostvarivanje saradnje porodice i škole.

Kako bi roditelji i nastavnici planirali i ostvarivali saradnju u cilju prevencije školskog neuspjeha, korisno je da učitelji i nastavnici razmjenjuju iskustva sa svojim kolegama, kao i da roditelji imaju komunikaciju i razmjenu informacija sa drugim roditeljima. Informisanost svakako jeste jedan od preventivnih načina sprečavanja neuspjeha, međutim postoji mnogo faktora koji igraju važniju ulogu u samom radu na rezultatima, a to je između ostalog rad sa djecom kod kuće koji podrazumijeva izgradnju radnih navika koje postavljaju temelje dobrih rezultata kod djece.

Da bi se poboljšala saradnja sa roditeljima, sami roditelji moraju pokazati volju za istu i izdvojiti dodatno vrijeme koje će provesti u školi, dok škola i nastavnici moraju biti kreativniji i organizovati različite radionice u kojima će učestvovati i roditelji, i njihova djeca i nastavnici.

LITERATURA

- Andevski, M. (1990). Neke teškoće u ostvarivanju saradničkih odnosa škole i porodice. *Pedagoška stvarnost*, 36(7-8), 347–349.
- Anđelković, S., Stanisavljević-Petrović, Z. & Vračarić, M. (2013). Percepcija odeljenskih starešina o oblicima i sadržajima rada sa roditeljima. U Hebib, E., Bodroški-Spariosu, B. Ilić-Rajković, A. (ur.). *Istraživanja i razvoj kvaliteta obrazovanja u Srbiji – stanje, izazovi i perspektive*, 55–66 . Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju.
- Babić-Kekez, S. (2000). Saradnja porodice i škole – kibernetički modeli funkcije pedagoške službe. *Pedagoška stvarnost*, 46(9-10), 794–803.
- Bedenković-Lež, M. (2009). Uloga majke u školskom uspjehu djeteta. *Školski vjesnik*, 58 (3), 331–344.
- Bećar, J. (1990). Neki oblici i sadržaji saradnje sa roditeljima učenika mlađih razreda osnovne škole. *Pedagoška stvarnost: časopis za školska i kulturno-prosvetna pitanja*, 36 (7-8), 357– 360.
- Bilić, V. (2001). *Uzroci, posljedice i preovladavanje školskog neuspjeha*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbornik.
- Ćatić, R. & Karajabić, S. (2010). Dopisna saradnja porodice i škole. U Kanurić, H.(ur.) *Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Bihaću 3*, 175–206. Bihać: Islamski pedagoški fakultet.
- Ćaro, A. & Turalić, S. (2017). Stavovi nastavnika, roditelja i učenika o utjecaju saradnje roditelja i škole na školski uspjeh u osnovnoj školi. *Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici*, 15, 129–144.
- Dedaj, M. (2020). Vaspitni stilovi roditelji i porodična komunikacija. *Vaspitanje i obrazovanje*, 45(3), 121–132.
- Delić, S., Bakić, S. & Bakić, S. (2017). Uticaj strukture porodice učenika osnovne škole na njihov uspjeh. *Zavod za odgoj i obrazovanje osoba sa smetnjama u psihičkom i tjelesnom razvoju*, 3, 239–252.
- Drake, D. D. (2000). Parents and families ad partners in the education process: Collaboration for the success of students in public schools. *ERS Spectrum*, 18(2), 34–39.
- Dusi, P. (2012). The family – school relationships in Europe: A Research Review. *CEPS journal*, 2(1), 13–33.
- Gordon, T. (1998). *Kako biti uspešan nastavnik*. Beograd: Kreativni centar.

- Graorac, I. & Nikašinić, Lj. (1990). Pretpostavke, dileme i iskustva o saradnji porodice i škole. *Pedagoška stvarnost*, 36 (7-8), 300–308.
- Gutvajn, N. (2009). *Konstruktivistički pristup obrazovnom postignuću učenika*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Gutvajn, N. & Ševkušić, S. (2013). Kako stručni saradnici doživljavaju školski neuspjeh učenika. *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja*, 45(2), 342–362.
- Havelka, N. (1996). *Psihologija međuljudskih odnosa u obrazovanju*. Beograd: Učiteljski fakultet – Centar za usavršavanje rukovodilaca u obrazovanju.
- Ilić, M., Nikolić, R. & Jovanović, B. (2006). *Školska pedagogija*. Banja Luka: Filozofski fakultet.
- Janković, P. (2008). Pretpostavke uspješne srednje škole i porodice. *Norma*, XIII, 37–49.
- Janković, P. & Rodić, R. (2007). *Školska pedagogija*. Sombor: Pedagoški fakultet.
- Jević, V. & Urošević, L. (1990). Saradnja škole sa roditeljima u planu i programu osnovnog vaspitanja i obrazovanja u vaspitnoj praksi. *Pedagoška stvarnost*, 36 (7-8), 309–320.
- Jurčić, M. (2009). Spremnost roditelja za sudjelovanje u razrednim i školskim aktivnostima. *Pedagogijska istraživanja*, 6(1-2), 139–151.
- Katavić, P. & Batarelo-Kokić, I. (2017). Uloga razrednika u procesu planiranja, organiziranja i ostvriavanja odgojno-obrazovnih ciljeva: studija slučaja. *Školski vjesnik*, 66(4), 481–509.
- Kolak, A. (2006). Suradnja roditelja i škole. *Pedagogijska istraživanja*, 3 (2), 123–138.
- Kosić, A. (2009). Roditelji i nastavnici – partneri u unapređivanju odgojno-obrazovnog procesa u osnovnoj školi. *Život i škola*, 22(2), 227–234.
- Kraguljac, V. N. & Sapundžić, D. Lj. (2017). Uloga škole u podizanju vaspitne funkcije porodice. U Stančić, M., Tadić, A., Nikolić, M. (ur.). *Vaspitanje danas: vaspitni potencijali sistema obrazovanja i vaspitanja*, 56 – 59. Beograd: OŠ „Filip Filipović“ i OŠ „Ilija Garašanin“.
- Krstić, D. (2021). Uloga i značaj roditelja u pripremi djece za polazak u školu. *Vaspitanje i obrazovanje*, XLVI (2), 29–44.
- Lazarević, E. & Kopas-Vukašinić, E. (2007). Saradnja škole i roditelja djece SLI. *Međunarodni časopis o roditeljima u obrazovanju* 1, 155–15.
- Luketić, M. (2018). Odnosi u obitelji i njihov utjecaj na školski uspjeh djece. *DIDASKALOS*, II(2), 69–81.
- Ljubetić, M. (2014). *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno – obrazovne ustanove i zajednice*. Zagreb: ELEMENT.

- Maksimović, J. & Osmanović, J. (2020). Prevencija školskog neuspjeha u savremenoj nastavi: teorijski i praktični pristup. *Nauka i nastava u vaspitno-obrazovnom kontekstu*, 47–62.
- Maleš, D. (1995). Od nijeme potpore do partnerstva između obitelji i škole. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 1(21), 75–88.
- Malinić, D. (2007). Kako pomoći neuspešnom učeniku. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 39(1), 86–98.
- Mandić, P. (1980). *Saradnja porodice i škole*. Sarajevo: Svjetlost.
- Matejević, M. & Jovanović, M. (2017). Uključenost roditelja u školske aktivnosti. *Godišnjak za pedagogiju*, 2 (1), 9–20.
- Milić, I. (2012). Saradnja porodice i vaspitno-obrazovnih ustanova. *Uzdanica*. IX (1), 287–302.
- Milošević, N. & Malinić, D. (2007). Porodica kao faktor školskog neuspjeha učenika. U Polovina, N. & Bogunović, B.(ur.). *Saradnja škole i porodice: pretpostavke, teškoće i mogućnosti*, 144–155. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Muković, S. & Agović, B. (2019). Saradnja porodice i škole. *Savremena nastava*, 2, 18–30.
- Nesimović, N. (2011). Komunikacija i povratne informacije između učenika, nastavnika i roditelja. U Kanurić, H.(ur.). *Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Bihaću 4*, 301–321. Bihać: Islamski pedagoški fakultet.
- Ninković, N. (2017). Partnerstvo porodice i škole. *Naša škola*, 1(2), 63–80.
- Omerdić, N. & Riđić, M. (2017). Level of cooperation development between family and school in elementary schools. *Metodički obzori*, 12 (1), 54–64.
- Pahić, T., Miljević-Riđički, R. & Vizek-Vidović, V. (2010). Uključenost roditelja u život škole: percepcija roditelja opće populacije i predstavnika roditelja u školskim tijelima. *Odgovorne znanosti*, 12(2), 329–346.
- Pavlović-Breneselović, D. (2012). Partnerstvo porodice i škole kao dimenzija kvaliteta obrazovanja: kontroverze učešća roditelja u odlučivanju u školi. U Alibabić, Š. i sar. (ur.). *Kvalitet u obrazovanju: izazovi i perspektive*, 185–208. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju.
- Pelemiš, D. (2017). Vaspitni stil roditelja kao faktor opšteg uspjeha učenika. *Pedagoška stvarnost*, LXIII (1), 27–40.
- Polovina, N. (2008). Doprinosi škole građenju partnerstva sa roditeljima. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 40(1), 152–171.

- Radulović, V. & Popović, M. (2011). Porodične prilike i uspjeh učenika u učenju. *Vaspitanje i obrazovanje*, 91–107.
- Ramović, S. (2019). Uticaj roditelja na školski uspjeh učenika nižih razreda osnovne škole. *Avlija*, 20.
- Rosić, V. & Zloković, J. (2003). *Modeli suradnje obitelji i škole*. Đakovo: Tempo.
- Sakač, M. (2008). Neki psihološki faktori školskog postignuća. *Norma*, 13(3), 29–36.
- Skopljak, M. & Kovačević, N. (2020). Neuspjeh učenika u osnovnim školama iz ugla pedagoga. *Pedagoška stvarnost*, 2, 156–168.
- Skopljak, M., Mihajlović, T. & Kovačević, J. (2020). Uloge i zajedničke aktivnosti pedagoga i psihologa u školama. *DHS* 4(13), 303–320.
- Slijepčević, S., Zuković, S. & Kopunović, R. (2017). Roditeljska očekivanja i školsko postignuće učenika. *Zbornik odseka za pedagogiju*, 26, 157–174.
- Stanojlović, B. (1996). *Porodica i vaspitanje dece*. Beograd: Naučna knjiga.
- Šaranović-Božanović, N. (1984). *Uzroci i modeli prevencije školskog neuspjeha*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Škutor, M. (2014). Partnerstvo škole i obitelji – temelj dječjeg uspjeha. *Napredak*, 155(3), 209–222.
- Tomčić, L. (2019). Prevencija školskog neuspjeha – značaj porodice. *Pedagoška stvarnost*. LXV (1), 54–65.
- Tomčić, L. & Kosanović (2020). Značaj podsticanja participacije roditelja u školskom životu i učenju. *Vaspitanje i obrazovanje*. XLV (2), 227–243.
- Turalić, S. & Čaro, A. (2017). Stavovi nastavnika, roditelja i učenika o utjecaju saradnje porodice i škole na školski uspjeh u osnovnoj školi. U Kanurić, H.(ur.). *Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta*, 129–144. Bihać: Islamski pedagoški fakultet.
- Veljković, J. (2021). Značaj saradnje školske ustanove i porodice za razvoj ličnosti učenika. U Marinković, S. (ur.): *Nauka, nastava, učenje u izmenjenom društvenom kontekstu*, 309–320. Užice: Pedagoški fakultet.
- Vlahović, R. (2017). Unapređivanje saradnje porodice i škole. *Vaspitanje i obrazovanje*, XLII (1-2), 125–134.
- Zloković, J. (1998). *Školski neuspjeh – problem učenika, roditelja i učitelja*. Rijeka: Filozofski fakultet, odsjek za pedagogiju.
- Zrlić, S. (2005). Autoritarni odgojni stil roditelja kao prediktor školskog neuspjeha. *Pedagogijska istraživanja*, 2(1), 125–137.

- Zuković, S. (2013). Partnerstvo porodice, škole i zajednice – teorijski i praktični aspekti. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 38, 55–66.

Prilog 1

Anketni upitnik za učitelje i nastavnike

Poštovani učitelji i nastavnici,

U toku je istraživanje na temu „Saradnja porodice i škole kao faktor prevencije neuspjeha učenika u drugom ciklusu”. Da bi se saradnja između porodice i škole kontinuirano ostvarivala, neophodno je da se zajednički angažujemo. Stoga Vas molimo da svojim iskrenim odgovorima doprinesete objektivnijem sagledavanju date problematike. Rezultati istraživanja korišćiće se isključivo za izradu master rada.

Informativna pitanja:

Ustanova:

Sprema:

Godine staža:

1. Da li se, po Vašem mišljenju, saradnja između porodice i škole efikasno ostvaruje?

- a) Da
- b) Uglavnom da
- c) Uglavnom ne
- d) Ne

2. Ko je najčešći inicijator Vaše saradnje sa roditeljima u svrhu unapređenja učenikovih postignuća?

- a) Odjeljski starješina
- b) Roditelji
- c) Predmetni nastavnik
- d) Školski pedagog ili psiholog
- e) _____

3. Koji je to period kada se roditelji najčešće informišu za uspjeh učenika?

- a) Polugodište
- b) Kraj školske godine
- c) Klasifikacioni period
- d) Kontinuirano

4. Na koji način informišete roditelje kada se javi problem u školi vezan za obrazovna postignuća učenika?

- a) Razgovor sa roditeljima
- b) Roditeljski sastanci
- c) Elektronskim putem
- d) _____

5. Da li smatrate da česta razmjena informacija sa roditeljima o uspjehu učenika doprinosi sprečavanju školskog neuspjeha?

- a) Da, to je od primarnog značaja
- b) Uglavnom smatram
- c) Djelimično
- d) Ne smatram

6. Obrazložite prethodno pitanje.

7. Da li su roditelji otvoreni za različite vidove saradnje sa Vama u svrhu unapređenja učenikovih postignuća?

- a) Da
- b) Djelimično
- c) Ne

8. Koliko učestvujete u planiranju mjera i aktivnosti sa roditeljima koje su usmjerene na prevenciju neuspjeha učenika?

- a) Uvijek
- b) Veoma često
- c) Često
- d) Ponekad
- e) Rijetko

9. Koji vid saradnje porodice i škole smatrate najdjelotvornijim u cilju praćenja i podsticanja uspjeha učenika?

- a) Roditeljski sastanci
- b) Individualni razgovori odjeljski starješina – roditelj
- c) Individualni razgovori predmetni nastavnik – roditelj
- d) Grupni razgovori predmetni nastavnici i odjeljske starješine – roditelji
- e) Predavanje i tribine
- f) Nešto drugo _____

10. U kojoj mjeri intezivna saradnja sa roditeljima doprinosi efikasnosti učenika u pogledu učenja i ostvarivanja boljih rezultata?

11. Kako se Vaše dosadašnje učešće u radu škole vezano za prevenciju neuspjeha učenika odvijalo?

- a) Radionice
- b) Predavanja i tribine
- c) Roditeljski sastanci
- d) Individualni razgovori
- e) _____

12. Kakva je uloga stručnih saradnika u uključivanju roditelja u praćenje cjelovitog napredovanja učenika?

13. Kako biste ocijenili Vašu dosadašnju saradnju sa roditeljima kada je u pitanju prevencija neuspjeha učenika?

- a) Veoma dobra
- b) Dobra
- c) Zadovoljavajuća
- d) Loša
- e) Veoma loša

14. Navedite primjedbe i poteškoće u saradnji sa roditeljima.

15. Šta predlažete po pitanju poboljšanja saradnje sa roditeljima?

Hvala na saradnji!

Prilog 2

Anketni upitnik za roditelje

Poštovani roditelji,

U toku je istraživanje na temu „Saradnja porodice i škole kao faktor prevencije neuspjeha učenika u drugom ciklusu”. Da bi se saradnja između porodice i škole kontinuirano ostvarivala, neophodno je da se zajednički angažujemo. Stoga Vas molimo da svojim iskrenim odgovorima doprinesete objektivnijem sagledavanju date problematike. Rezultati istraživanja korišćiće se isključivo za izradu master rada.

Informativna pitanja:

Stručna sprema/zanimanje:

Radni status:

Uspjeh Vašeg djeteta na polugodištu:

1. Da li se, po Vašem mišljenju, saradnja između porodice i škole efikasno ostvaruje?

- a) Da
- b) Uglavnom, da
- c) Uglavnom ne
- d) Ne

2. Ko je najčešći inicijator Vaše saradnje sa školom u svrhu unapređenja učenikovih postignuća?

- a) Mi, roditelji
- b) Odjeljski starješina
- c) Predmetni nastavnik
- d) Školski pedagog ili psiholog
- e) _____

3. Koji je to period kada se najčešće informišete za uspjeh Vaše djece?

- a) Polugodište
- b) Kraj školske godine
- c) Klasifikacioni period
- d) Kontinuirano

4. Na koji način Vas informišu učitelji i nastavnici kada se pojavi problem u školi vezan za obrazovna postignuća učenika?

- a) Razgovor sa učiteljima i nastavnicima
- b) Roditeljski sastanci
- c) Elektronskim putem
- d) _____

5. Da li smatrate da česta razmjena informacija sa učiteljem (odjeljskim starješinom) o uspjehu učenika doprinosi sprečavanju školskog neuspjeha?

- a) Da, to je od primarnog značaja
- b) Uglavnom smatram
- c) Djelimično
- d) Ne smatram

6. Obrazložite prethodno pitanje.

7. Da li su nastavnici otvoreni, po Vašem mišljenju, za različite vidove saradnje sa Vama u svrhu unapređenja učenikovih postignuća?

- a) Da
- b) Djelimično
- c) Ne

8. Koliko učestvujete u planiranju mjera i aktivnosti sa školom usmjerenih na prevenciju neuspjeha učenika?

- a) Uvijek
- b) Veoma često
- c) Često
- d) Ponekad
- e) Rijetko

9. Koji vid saradnje porodice i škole smatrate najdjelotvornijim u cilju praćenja i podsticanja uspjeha učenika?

- a) Roditeljski sastanci
- b) Individualni razgovori odjeljski starješina – roditelj
- c) Individualni razgovori predmetni nastavnik – roditelj
- d) Grupni razgovori predmetni nastavnici i odjeljske starješine – roditelji
- e) Predavanje i tribine
- f) Nešto drugo _____

10. U kojoj mjeri intezivna saradnja sa nastavnicima i saradnicima doprinosi efikasnosti učenika u pogledu učenja i ostvarivanja boljih rezultata?

11. Kako se Vaše dosadašnje učešće u radu škole vezano za prevenciju neuspjeha učenika odvijalo?

- a) Radionice
- b) Predavanja i tribine
- c) Roditeljski sastanci
- d) Individualni razgovori
- e) _____

12. Kako biste ocijenili Vašu dosadašnju saradnju sa roditeljima kada je u pitanju prevencija neuspjeha učenika?

- a) Veoma dobra
- b) Dobra
- c) Zadovoljavajuća
- d) Loša
- e) Veoma loša

13. Navedite primjedbe i poteškoće u saradnji sa učiteljima i nastavnicima.

14. Šta predlažete po pitanju poboljšanja saradnje sa učiteljima i nastavnicima?

Hvala na saradnji!